

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 12 marca 2024 r.

Poz. 2055

UCHWAŁA NR 428/LXVIII/2024 RADY GMINY RĘDZINY

z dnia 27 lutego 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny w na lata 2024-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) po uzyskaniu opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rędziny.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Agnieszka Bajor

Załącznik do Uchwały Rady Gminy Rędziny
Nr 428/LXVIII/2024
z dnia 27 lutego 2024r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RĘDZINY NA LATA 2024 - 2027

Wykonawca:
GEZPRO Daniel Wiśniewski
ul. Traktorowa 50/25
87-100 Toruń

Zamawiający:
Urząd Gminy Rędziny
ul. Wolności 87
42-242 Rędziny

Rędziny, 2023 r.

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W OPRACOWANIU

- AZP** – Archeologiczne Zdjęcie Polski,
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
EFS – Europejski Fundusz Społeczny,
GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,
GPONZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
GUS – Główny Urząd Statystyczny,
Dz. U. – Dziennik Ustaw,
KEZA – Karta Ewidencyjna Zabytku Archeologicznego,
KPZK – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju,
KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego,
MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,
NMP – Najświętsza Maria Panna,
MPZP – Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,
SP – Szkoła Podstawowa,
SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),
UG – Urząd Gminy,
WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków,
WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,
WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków,
ZSP – Zespół Szkolno-Przedszkolny.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	4
1.1. Podstawowe zagadnienia	5
1.2. Metodologia opracowania	7
II. PODSTAWA PRAWNA OPRAWOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	8
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	9
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	13
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	17
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	17
5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
5.2.1. Położenie gminy	23
5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza	25
5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza	27
5.2.4. Zarys historii gminy i jej miejscowości	27
5.2.5. Krajobraz kulturowy	33
5.2.6. Zabytki nieruchomości	36
5.2.7. Zabytki ruchome	36
5.2.8. Zabytki archeologiczne	38
5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	42
5.2.10. Dziedzictwo niematerialne	42
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	48
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	50
5.5. Strefy ochrony konserwatorskiej	56
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	59
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT	62
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	64
7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	65
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami	65
7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	65
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	68
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	68
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	70
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	75
XII. BIBLIOGRAFIA	77
XIII. SPISY	78
13.1. Spis tabel	78
13.2. Spis rycin	78
13.3. Spis wykresów	78
13.4. Spis fotografii	78
XIV. ANEKSY	79

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 (dalej GPOnZ, Program), który jest zgodny z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest to pierwszy tego typu dokument własny gminy.

Program jest podstawowym dokumentem dotyczącym zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Rędziny, a także elementem polityki samorządowej w części dotyczącej zabytków z terenu gminy. Odnosi się do zasobów własnych gminy, jak i tych, które stanowią własność innych podmiotów. Program ma charakter strategiczny, jego celem jest ochrona i opieka nad zabytkami oraz wykorzystanie lokalnych potencjałów dziedzictwa kulturowego. Jego skuteczne wdrażanie przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia mieszkańców. Program ma również charakter edukacyjny i powinien być znany szerszemu gronu odbiorców, nie tylko właścicielom zabytków, ale także wszystkim mieszkańcom, którzy żyją i obcują na co dzień w otoczeniu substancji zabytkowej. GPOnZ składa się z 3 głównych faz:

- poznawczej;
- analiz i wniosków;
- programowania.

Rozdziały 2 oraz 3 dotyczą podstaw i uwarunkowań prawnych. W tej części wskazano na główne dokumenty prawne odnoszące się do ochrony zabytków. Wskazane ustawy i rozporządzenia opracowane zostały na stopniu krajowym i przedstawiają nadrzędne rozwiązania dla obiektów zabytkowych. Jest to jednocześnie podstawowa i nadrzędna faza poznawcza przepisów odnoszących się do zabytków.

W rozdziale 4 i 5 również opisano fazę pierwszą. Jest ona punktem wyjścia, rozpoznania oraz zgeneralizowania szeregu wiadomości na temat dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminy oraz na szczeblach wyższych w nawiązaniu do ogólnych zasad programowania związanych z dziedzictwem kulturowym. Ww. rozdziały są najbardziej obszerne. Przeanalizowane zostały dokumenty o charakterze strategicznym oraz planistycznym, z podziałem na uwarunkowania zewnętrzne (poziom kraju, województwa i powiatu) oraz wewnętrzne (poziom gminy), które stanowiły podstawę do opracowania kolejnych dwóch faz. Ponadto pogłębionej analizie poddano dziedzictwo kulturowe gminy z rozróżnieniem na dziedzictwo materialne oraz niematerialne. Opisano historię gminy oraz ważniejszych miejscowości, krajobraz kulturowy w nawiązaniu do osadnictwa, zabytki ruchome oraz zabytki nieruchome. Te ostatnie podzielono na nieruchome zabytki archeologiczne oraz nieruchome zabytki architektury i budownictwa. Zaszeregowaniu poddano także zabytki nieruchome ze względu na swoją przynależność do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków, która jest stanem wyjściowym do rozpoznania dziedzictwa kulturowego gminy, a zarazem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami. W sposób szczególny analizie poddano obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Ocenie poddano z osobna każdą z charakterystycznych grup obiektów. Najważniejsze zabytki opisano szczegółowo w osobnym podrozdziale.

W rozdziale 6 przedstawiono fazę analiz i wniosków. Poprzez analizę SWOT wskazano mocne strony, słabe strony, szanse oraz zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego gminy. Pogłębiona analiza dziedzictwa kulturowego gminy oparta została na dokumentach planistycznych i strategicznych, gminnej ewidencji zabytków, otoczenia kulturowego oraz własnych spostrzeżeniach i adnotacjach.

Rozdział 7, 8 i 9 poświęcono programowaniu, w którym to znalazły się priorytety, kierunki działań i zadania wraz z instrumentarium oraz kryteriami oceny realizacji gminnego programu. W fazie programowania określono zasadnicze kierunki działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Wskazano również na możliwość finansowania części wyznaczonych zadań w programie ze źródeł zewnętrznych, jak i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Przedstawiono również podstawowe zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami, obowiązujące ramy prawne, a także załączono aneksy w postaci wykazu nieruchomości zabytków architektury i budownictwa oraz nieruchomości zabytków archeologicznych.

Program wzbogacono o liczne ryciny, tabele, wykresy, mapy oraz zdjęcia ukazujące stan zabytków na 2023 rok.

Zrównoważone zarządzanie dziedzictwem kulturowym pozwoli na rozwój gminy przy jednoczesnym jego poszanowaniu i wykorzystaniu. Same zaś zabytki jako zasób nieodnawialny poprzez odpowiednią, długofalową politykę gminy przetrwają na rzecz przyszłych pokoleń, które również będą mogły ich doświadczać tak samo jak obecni mieszkańcy gminy.

1.1. Podstawowe zagadnienia

W Programie znajdują się podstawowe pojęcia specjalistyczne związane z szeroko rozumianym dziedzictwem kulturowym. Poniżej podano kilka przykładów na podstawie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także wybranych pojęć zamieszczonych na portalu <http://samorząd.nid.pl/>.

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski. Program badawczy rozpoczęty w 1978 roku, polegający na metodycznym ewidencjonowaniu stanowisk archeologicznych na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Obszar kraju został podzielony na obszary w kształcie prostokąta, o powierzchni 37,5 km² każdy. Obszary zostały ponumerowane i po kolei poddano je metodycznej prospekcji powierzchniowej. Wynikiem prospekcji obszaru jest zaewidencjonowanie w postaci kart zabytków (KEZA – kart ewidencji zabytku archeologicznego) wszystkich stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w terenie. Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową ewidencję zabytków archeologicznych. Współcześnie prowadzone badania AZP służą prowadzeniu i aktualizacji krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie archeologii.

Badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Dominanta przestrzenna – element przestrzeni o niezakłóconej ekspozycji; obiekt budowlany (grupa obiektów) lub obiekt naturalny wyraźnie odróżniający się od otaczającej zabudowy formą lub gabarytami, posiadający czytelną i zasadniczą wartość kompozycyjną lub estetyczną.

Funkcja stanowiska archeologicznego – sposób użytkowania stanowiska w przeszłości, np. cmentarzysko, osada, miejsce wymiany handlowej, miejsce kultu.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Konserwacja zabytków (prace konserwatorskie) – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tego procesu. Podstawowym celem prowadzenia prac konserwatorskich jest ocalenie materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych pokoleń (...).

Krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace modernizacyjne (modernizacja zabytku) – unowocześnienie, uwspółcześnienie obiektu. W przypadku budynków i budowli zabytkowych, wbrew pozorom, ten typ prac jest prowadzony bardzo często w związku z adaptacją do nowych funkcji lub utrzymaniem w obiekcie pierwotnego sposobu użytkowania, a także przystosowaniem go do obecnej roli.

Renowacja zabytków – przywrócenie oraz utrzymanie estetycznego wyglądu obiektu zabytkowego. Każdorazowo renowacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aktualnej wiedzy o historycznym wyglądzie i formie obiektu. Typowymi pracami renowacyjnymi są odmalowanie elewacji albo wnętrza budynku zabytkowego, uzupełnienie zieleni niskiej w zabytkowym zespole zieleni (np. trawników, łąk kwietnych). Renowacja zabytku nie powinna prowadzić do naruszenia substancji zabytkowej lub doprowadzenia obiektu do wyglądu ahistorycznego.

Remont zabytku (prace remontowe przy zabytku) – rodzaj robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, których celem jest odtworzenie stanu pierwotnego. Możliwe jest używanie materiałów innych niż te, które zostały zastosowane pierwotnie. Remont polega na wymianie elementów zużytych, zniszczonych lub uszkodzonych. W przypadku budynków i budowli zabytkowych obejmuje zazwyczaj prace polegające na naprawach lub wymianie elementów wtórnych albo intensywnie użytkowanych, których wartość zabytkowa jest niewielka bądź jej nie mają, a w obecnym stanie technicznym negatywnie wpływają na estetykę i funkcjonalność obiektów. Najczęściej spotykane remonty w obiektach zabytkowych obejmują elementy dachów i więźby dachowe, wnętrza mieszkań pozbawionych detalu architektonicznego, klatki schodowe nie wymagające prac konserwatorskich, instalacje, izolacje przeciwwilgociowe fundamentów.

Restauracja zabytków (prace restauratorskie) – dziedzina szeroko pojętej konserwacji zabytków, pojęcie odnosi się do prac mających na celu przywrócenie dawnej, pierwotnej formy obiektowi zabytkowemu. Każdorazowo musi być poprzedzona badaniami architektonicznymi, konserwatorskimi oraz kwerendą archiwalną, która jest koniecznym elementem dla rozpoznania wartości zabytku i zrozumienia jego historii. Prowadzi do zniszczenia późniejszych nawarstwień, dlatego może być prowadzona jedynie w przypadku wyraźnie niższej wartości obecnej formy zabytku od kształtu obiektu, do którego planujemy wrócić. Powinna być prowadzona z użyciem zachowanych oryginalnych elementów.

Rewaloryzacja zabytków – przywrócenie wartości zabytku, w szczególności walorów użytkowych oraz wyeksponowanie wartości obiektu. Pojęcie używane głównie w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa oraz urbanistyki. Rewaloryzacja łączy w sobie działania konserwatorskie adaptacyjne

w celu ocalenia, a nawet przywrócenia wartości obiektu zabytkowego i przystosowania go do pełnienia nowej funkcji bądź utrzymania pierwotnego sposobu użytkowania, przy spełnieniu potrzeb współczesnych użytkowników, w sposób nie naruszający najważniejszych wartości zabytku.

Roboty budowlane przy zabytku lub w jego otoczeniu – pojęcie zdefiniowane w prawie budowlanym, polegające na budowie, rozbiórce, modernizacji, montażu, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków remont wymaga uzyskania pozwolenia odpowiedniego konserwatora zabytków w oparciu o projekt budowlany albo wyciąg z tego projektu przygotowany w celu oceny wpływu inwestycji na zabytek.

Stanowisko archeologiczne – miejsce, gdzie w ziemi, na jej powierzchni lub pod wodą znajdują się ślady obecności człowieka w przeszłości, które mają charakter zabytkowy. W przepisach prawa stanowisko archeologiczne nazwane jest nieruchomością zabytkiem archeologicznym.

Strefa ochrony konserwatorskiej – wyznaczony granicami obszar, na którym obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej definiowane są przez swoje cechy (zawartość i wyróżniki) oraz cele, dla których zostały wyznaczone.

Sylweta (panorama) – rozległy widok obserwowany z znacznej odległości, często z punktu lub ciągu widokowego – prezentujący obiekty budowlane, zieleni i obiekty naturalne (w tym ukształtowanie terenu), wzajemnie dostosowanych do siebie pod względem estetycznym i tworzących czytelną spójną formę krajobrazową.

Termomodernizacja – modernizacja mająca na celu poprawę warunków termicznych budynku, zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii. W obiektach zabytkowych zazwyczaj możliwa w ograniczonym stopniu ze względu na wartości zabytkowe obiektu. Na ogół dopuszczalny zakres prac termomodernizacyjnych obejmuje docieplenie dachu, stropu najwyższej kondygnacji, poprawę izolacyjności albo wymianę stolarki i ślusarki, docieplenie fundamentów (...).

Warstwa kulturowa – nawarstwienie ziemne powstałe na skutek działalności człowieka w przeszłości.

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.

Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.

1.2. Metodologia opracowania

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 opracowano na podstawie gminnej ewidencji zabytków, która jest punktem wyjścia i podstawowym źródłem wiedzy na temat zabytków w gminie. Karty GEZ opracowane zostały w 2015 r. i zawierają podstawowe informacje na temat zidentyfikowanych zabytków.

Celem uzyskania odpowiednich materiałów do sporządzenia GPOnZ zaznajomiono się z materiałami dotyczącymi Gminy Rędziny będącymi w zasobach NID. Ponadto przeprowadzono research terenowy za pomocą ogólnodostępnych baz danych, map oraz platform mapowych i terenowych. Pozyskano dane z banku danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz z pozostałych stron

internetowych, które wykorzystano w niniejszym opracowaniu. Ponadto zaznajomiono się z książkami i publikacjami dotyczącymi Gminy Rędziny. Przeprowadzono również pogłówną wizję terenową zabytków będących w gminnej ewidencji zabytków.

Część programową opracowano na podstawie analizy aktualnych dokumentów strategicznych i planistycznych, obserwacji własnych oraz ścisłej współpracy z pracownikami Urzędu Gminy Rędziny.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 zostanie przekazany do WUOZ, Delegatura w Częstochowie celem pozytywnego zaopiniowania. Dalej, uchwalony będzie przez Radę Gminy Rędziny oraz zostanie opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego. W dalszym etapie zostanie rozpowszechniony wśród mieszkańców gminy, np. poprzez zamieszczenie go na stronie internetowej gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 uwzględni wymogi zawarte w poradniku metodycznym – „Gminny Program Opieki nad Zabytkami” oraz założenia przyjęte w opracowaniu „Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach”.

II. PODSTAWA PRAWNA OPACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek wykonania programu opieki nad zabytkami, określony został w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W ust. 1 wskazano: „Zarząd województwa, powiatu lub **wójt** (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub **gminny** program opieki nad zabytkami.”

W ust. 2 znajdują się cele jakie powinny znaleźć się w gminnym programie opieki nad zabytkami, tj.:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z kolei ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. narzuca na organ gminy realizację zadań własnych. W art. 7 ust. 1 pkt. 9 wskazano, że „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rędziny na lata 2024-2027 nie posiada statusu aktu prawa miejscowego.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP). Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami to:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
- 2) ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 roku poz. 840 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 roku poz. 40 ze zm.).

Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w wielu obowiązujących ustawach:

- 1) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 roku, poz. 977 ze zm.).
- 2) ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 roku, poz. 682 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 roku, poz. 2556 ze zm.).
- 4) ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 roku, poz. 1336 ze zm.).
- 5) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2023 roku, poz. 344 ze zm.).
- 6) ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 roku, poz. 194 ze zm.).
- 7) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 roku, poz. 571).
- 8) ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 roku, poz. 485 ze zm.).
- 9) ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2023 roku, poz. 887 ze zm.).
- 10) ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 roku, poz. 2337).
- 11) ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. z 2023 roku, poz. 1637).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- 1) ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 roku, poz. 385),
- 2) ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 roku, poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 roku, poz. 164 ze zm.).

Uregulowania prawne dotyczące zabytków i dziedzictwa kulturowego znajdują się również w poniższych rozporządzeniach:

- 1) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 roku, Nr 61, poz. 354).
- 2) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 roku, poz. 56).
- 3) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 roku, poz. 81).
- 4) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 roku, poz. 2053).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 4.1. oraz 4.2. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata **2024-2027**.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podrozdział zawiera informacje o strategicznych celach polityki państwa i uwarunkowaniach formalnoprawnych w sferze ochrony zabytków. Analizie poddano relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami sporządzanymi na poziomie krajowym. Okres obowiązywania krajowego programu opieki nad zabytkami zakończony został wraz z końcem 2022 r., zaś nowy Program jest w trakcie opracowywania. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030

Uchwałą nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. przyjęto Długookresową Strategię Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności. Strategia określa główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat. Dokument składa się z 7 rozdziałów: Charakterystyka modelu rozwoju Polski do 2030 r., Cel główny i obszary strategiczne, Warunki realizacji Strategii – ramy makroekonomiczne i harmonogram, Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze równoważenia potencjałów rozwojowych regionów, Cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze efektywności i sprawności państwa, Monitorowanie realizacji Strategii. Sformułowano następujący cel główny: „Poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce”.

Wyodrębniono 3 obszary strategiczne, które zostały podzielone na osiem części (zgodnych ze strategicznymi celami rozwojowymi). Są to:

W obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

- 1) Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna;
- 2) Polska Cyfrowa;
- 3) Kapitał ludzki;
- 4) Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.

W obszarze równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:

- 1) Rozwój regionalny;
- 2) Transport.

W obszarze efektywności i sprawności państwa:

- 1) Kapitał społeczny;
- 2) Sprawne państwo.

W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w Strategii wskazano na wspieranie procesów digitalizacji i upowszechniania zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. przyjęto Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Została opracowana zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 roku. Dokument składa się z 8 rozdziałów: Zagospodarowanie Przestrzenne Kraju, Uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, Wizja przestrzennego zagospodarowania Polski 2030, Zasady i cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Typologia obszarów funkcjonalnych, System realizacji Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Stan przestrzennego zagospodarowania kraju 2011 – mapy diagnostyczne. W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu oraz wskazano zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych mających istotny wpływ terytorialny. Przedstawiono cel strategiczny: *„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.”* Ponadto wyodrębniono następujące cele:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego

W ramach kierunku działania 1.1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych największych polskich miast wskazano na potrzebę rewitalizacji historycznych i zabytkowych obiektów na cele kulturowe. Z kolei w kierunku 2.2.4. Wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej nawiązano do ochrony i rewaloryzacji zachowanych obiektów zabytkowych i zespołów ruralistycznych. W kierunku działania 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej podano, że uspołecznienie procesów planistycznych będzie wspomagać integrację zarządzania krajobrazem kulturowym odziedziczonym i związanym ze współczesnymi stosunkami społeczno-gospodarczymi, z zarządzaniem obiektami ochrony obszarowej, ochroną wartości symbolicznych mogących być podstawą potencjału rozwoju regionów, takich jak sylweta miasta i obiektu zabytkowego, obiektów istotnych dla dziedzictwa kulturowego społeczności lokalnych. Procedury te będą obejmowały także programy rewitalizacji obszarów przemysłowych i kryzysowych. Działania będą dotyczyły także koordynowania przedsięwzięć związanych z rozwojem regionów i obszarów turystycznych oraz systemów rekreacyjnych w obszarach cennych przyrodniczo i atrakcyjnych turystycznie, takich jak: parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, parki kulturowe, ewidencjonowane zabytkowe założenia ruralistyczne i rezydencjonalne, rezerwy archeologiczne. Wyszczególniono także kierunek działania 6.4.2. Obszary ochrony krajobrazów kulturowych – „W celu stworzenia systemu zmierzającego do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego, nieodwracalnej utraty krajobrazów historycznych i tworzących tożsamość miejsca, w tym rozwiązania konfliktów społecznych związanych z degradacją przestrzeni przyrodniczej, zabytkowych zespołów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków architektonicznych, konieczne jest wprowadzenie do dokumentów planistycznych wszystkich szczebli zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego, umożliwiającej gospodarowanie krajobrazem w celu podniesienia konkurencyjności regionów.” W nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego w KPZK 2030 wskazano również, że w perspektywie najbliższych dwudziestu lat rola dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego będzie rosła – zwiększanie się zamożności społeczeństwa oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki. Ponadto na mapie diagnostycznej 18 przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie zabytków w kraju. Najbardziej powszechną formą ochrony zabytków jest Rejestr zabytków, który jest stale uaktualniany przez służby konserwatorskie. Największa liczba zabytków nieruchomych znajduje się w Krakowie, Warszawie, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku i Łodzi, natomiast największe nasycenie gmin zabytkami nieruchomymi umieszczonymi w rejestrach dotyczy województwa opolskiego, dolnośląskiego i wielkopolskiego oraz na obszarze między Warszawą i Łodzią.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. przyjęto Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa

w perspektywie do 2030 r. Składa się z następujących merytorycznie rozdziałów: Wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym do 2030 roku w świetle analiz terytorialnych, Polityka regionalna 2030, Cel główny i cele szczegółowe polityki regionalnej do 2030 roku, System realizacji KSRR, Ramy finansowe krajowej strategii rozwoju regionalnego, Monitorowanie i ewaluacja. Celem głównym KSRR jest *efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym*. Wyznaczono 3 cele szczegółowe:

Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.

Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach Celu 1 poprzez kierunek inwestycji nr 5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów wskazano, że infrastruktura społeczna będzie bardziej dostępna, obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Ponadto wspierane będą różnego rodzaju działania w ramach celu nr 2, np. promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W podrozdziale dokonano analizy opracowań strategicznych i planistycznych sporządzonych dla obszaru województwa śląskiego i powiatu częstochowskiego pod kątem znaczenia ich zapisów i działań dotyczących dziedzictwa kulturowego Gminy Rędziny. Powiat Częstochowski nie posiada powiatowego programu opieki nad zabytkami, zaś horyzont czasowy strategii rozwoju powiatu minął w 2020 r. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 jest zbieżny ze strategicznymi celami województwa i powiatu w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025

Uchwałą nr VI/43/9/2022 z dnia 25 kwietnia 2022 r. Sejmik Województwa Śląskiego przyjął Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025. Dokument składa się z 6 głównych rozdziałów:

1. Wprowadzenie.
2. Charakterystyka województwa.
3. Dziedzictwo kulturowe w dokumentach strategicznych.
4. Cele i kierunki działań.
5. Wdrażanie programu.
6. Monitoring i ewaluacja.

W części pierwszej przedstawiono uwarunkowania prawne opracowania programu oraz zasady opracowywania programu. W części drugiej opisano położenie administracyjne i geograficzne województwa, wybrane czynniki społeczno-gospodarcze, zasoby zabytków województwa, czynniki

tożsamości regionalnej, ewidencjonowanie i ochronę zabytków, finansowanie opieki nad zabytkami, dziedzictwo kulturowe jako element gospodarki, działalność badawczą, wymianę doświadczeń i upowszechnienie wyników badań w dziedzinie konserwacji i rewaloryzacji zabytków oraz analizę SWOT. Rozdział trzeci dotyczy zabytków w polityce państwa oraz zabytków w polityce województwa. Określono następujący cel nadrzędny programu: „*harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa wspomaga budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie*”. Opracowano 2 cele strategiczne:

1. Zrównoważone zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) i włączenie go w zarządzanie procesami gospodarczymi.
2. Kształtowanie pozytywnego klimatu dla instytucji i włączenia społecznego w opiekę nad dziedzictwem kulturowym regionu.

Dla każdego celu wskazano cele operacyjne:

- 1.1 Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa.
- 1.2 Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa.
- 1.3 Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego.
- 2.1 Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami na wszystkich poziomach edukacji.
- 2.2 Włączenie społeczności lokalnych w procesy opieki nad dziedzictwem kulturowym od poziomu strategii do wspólnych, systemowych działań.

Dla każdego celu operacyjnego przydzielono kierunki działań, do których przydzielono realizację.

W programie podano także na elementy wdrażania programu oraz monitoring i ewaluację.

W nawiązaniu do Gminy Rędziny wskazano, że gmina znajdowała się w historycznych granicach ziem małopolskich. Ponadto podano, że kościół w Rędzinach jest jednym z ciekawszych obiektów architektury sakralnej w formach historycznych z północnych terenów województwa.

Strategia rozwoju województwa śląskiego 2030

Uchwałą nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r. Sejmik Województwa Śląskiego przyjął Strategię rozwoju województwa śląskiego 2030. Program jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 roku i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030. W rozdziale poświęconym diagnozie strategicznej wskazano, że Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego jest najbardziej znanym szlakiem tematycznym. Szlak Zabytków Techniki to pierwszy szlak z Europy Środkowo Wschodniej, który został w całości wpisany do Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego. W ramach Szlaku Zabytków Techniki wybrano pięć Gwiazd Techniki, które są jednocześnie punktami kotwicznymi europejskiego szlaku. Są to: Kopalnia Guido w Zabrze, Sztolnia Królowa Luiza w Zabrze, Zabytkowa Kopalnia Srebra w Tarnowskich Górach, Muzeum Tyskich Browarów Książęcych w Tychach oraz Muzeum Browaru Żywiec. Na terenie województwa znajduje się również Szlak Orlich Gniazd. Jako jedno z głównych wyznań Subregionu Północnego, w którym znajduje się Gmina Rędziny wskazano skuteczniejsze wykorzystywanie wyjątkowych potencjałów przyrodniczych i kulturowych w rozwoju produktów turystycznych, w tym rozwój infrastruktury turystycznej.

W dokumencie podano wizję: „Województwo śląskie będzie nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku”.

Wskazano 4. główne cele strategiczne:

- A. Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarcze.
- B. Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca.
- C. Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni.
- D. Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym.

W ramach celu strategicznego B, cel operacyjny B.2. Aktywny mieszkaniec wymieniono zadanie pn. promowanie, upowszechnianie i ochrona dziedzictwa kulturowego. Ponadto w ramach Turystycznego Śląska wskazano następujące przedsięwzięcia związane z dziedzictwem kulturowym:

- popularyzacja rozpoznawalności i dalszy rozwój marki Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego i Szlaku Orlich Gniazd;
- upowszechnienie wiedzy na temat unikalnej wartości historycznej i kulturowej Podziemi Tarnogórskich wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
- popularyzacja i rozwój infrastruktury służącej turystyce pielgrzymkowej i turystyce sentymentalno-kulturowej.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego 2020+

Uchwałą nr V/26/2/2016 z dnia 29 sierpnia 2016 r. Sejmik Województwa Śląskiego przyjął obowiązujący Plan. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego 2020+ składa się z części diagnostycznej, wyzwań polityki przestrzennej województwa, ustaleń planu oraz aneksów. W diagnozie stanu i ogólnej charakterystyce województwa podkreślono, że województwo wyróżnia się zabytkowymi obiektami i układami przestrzennymi od prehistorycznych, poprzez średniowieczne, po te najbardziej charakterystyczne dla województwa – związane z jego industrialną historią. W części diagnostycznej jako jeden z podrozdziałów wskazano Obszar ochrony krajobrazów kulturowych. W nim wskazano, że województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym, a zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. W grupie pomników historii znajdują się 4 obiekty:

- Klasztor i Sanktuarium na Jasnej Górze w Częstochowie;
- Osiedle robotnicze Nikiszowiec;
- Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego w Katowicach;
- Podziemia Kopalni Rud Srebrnośnych oraz Sztolni „Czarnego Pstrąga” w Tarnowskich Górach, proponowane wraz z zespołem obiektów funkcjonalnie powiązanych z kopalnią, do wpisania na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Na listę pomników historii wnioskowane są:

- Zespół Radiostacji w Gliwicach;
- Katedra p.w. Chrystusa Króla w Katowicach.

W regionie utworzone zostały dwa parki kulturowe:

- cmentarz żydowski w Żorach;
- „Hałda Popłuczkowa” w Tarnowskich Górach.

Trzy kolejne planowane są do utworzenia:

- obszar starego miasta w Bieruniu;
- grobla w Bieruniu;

- historyczne centrum miasta w Rybniku.

Rejestr zabytków województwa śląskiego obejmuje ochroną 3995 zabytków nieruchomości i około 230 stanowisk archeologicznych. Odniesiono się także do miast historycznych, dziedzictwa okresu industrializacji, zespołów fabryczno-rezydencjonalnych, zespołów przemysłowych i terenów poprzemysłowe, turystycznego Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego, Szlaku Architektury Drewnianej oraz historycznych kompozycji krajobrazowych. Osobno opisano krajobraz Jury Krakowsko-Częstochowskiej, obiekty Obszaru Warownego „Śląsk”, górski krajobraz kulturowy. Opisano obszary ochrony krajobrazów kulturowych, wśród których znalazła się także Gmina Rędziny. W Planie wskazano także zasady zagospodarowania dla obszarów ochrony krajobrazów kulturowych.

Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027

Na samym wstępie dokumentu wskazano, że Województwo śląskie będzie nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku. Wizja rozwoju województwa doprowadzi do wykreowania regionu o nowym, pozytywnym wizerunku, który będzie zajmował istotną pozycję w procesach rozwoju Europy. Wyznaczone zostały następujące priorytety:

1. Fundusze Europejskie na inteligentny rozwój.
2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój.
3. Fundusze Europejskie dla zrównoważonej mobilności.
4. Fundusze Europejskie dla sprawnego transportu.
5. Fundusze Europejskie dla rynku pracy.
6. Fundusze Europejskie dla edukacji.
7. Fundusze Europejskie dla społeczeństwa.
8. Fundusze Europejskie na infrastrukturę dla mieszkańca.
9. Fundusze Europejskie na rozwój terytorialny.
10. Fundusze Europejskie na transformację.
11. Fundusze Europejskie na pomoc techniczną EFRR.

W programie wskazano, że w 2019 r. na listę zabytków nieruchomości w regionie wpisanych było 4 389 obiektów, co dawało 8. miejsce w kraju. Ponadto dodano, że region posiada znaczący, nadal niewykorzystany potencjał turystyczny. Jednym ze wskazanych wyzwań jest ochrona i zapewnienie lepszego dostępu do zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Wsparcie na rzecz zabytków zostało wskazane w priorytecie VIII Fundusze Europejskie na infrastrukturę dla mieszkańca. Cel szczegółowy to: RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (EFRR). Interwencja zostanie skierowana na obiekty o znaczeniu regionalnym, które przyczynią się do tworzenia, adaptacji, dostosowania budynków i przestrzeni (otoczenia) do realizacji oferty kulturalno – edukacyjnej. Wsparcie obejmować będzie rozwój infrastruktury kultury, w tym zabytkowej, renowację i zabezpieczenie obiektów zabytkowych, wyposażenie obiektów, w celu tworzenia warunków sprzyjających otwartemu, nieograniczonemu, integracyjnemu i świadomemu uczestnictwu w kulturze. Wsparte obiekty powinny być wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, bądź powinny to być obiekty o dużym potencjale sieciowania tj. rozwoju istniejących szlaków kultury i dziedzictwa kulturowego, jak również tereny i obiekty unikatowe, o szczególnym znaczeniu dla regionu np. Park Śląski.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 5.1. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027. Gmina Rędziny posiada Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Rędziny do 2023 roku, w związku z powyższym zaleca się opracowanie nowego dokumentu zgodnie z wymogami ustawy o rewitalizacji.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Strategia Rozwoju Gminy Rędziny do 2030 roku

Uchwałą nr 342/LVI/2022 z dnia 28 grudnia 2022 roku Rada Gminy Rędziny przyjęła Strategię Rozwoju Gminy Rędziny do 2030 roku. Dokument składa się z dziesięciu rozdziałów, w tym Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Rędziny, gdzie w wymiarze społecznym wskazano, że w Gminie Rędziny, w poszczególnych miejscowościach, zlokalizowane są zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego:

- Konin: pozostałości zespołu dworskiego: suszarnia lnu, murowana z drugiej połowy XIX wieku, park oraz szkoła murowana z 1892 roku,
- Kościelec: zespół dworski: dwór murowany z drugiej połowy XIX w należał do rodziny Wereszczyńskich, obecnie przedszkole, pozostałości parku,
- Rędziny: kościół murowany, styl neogotycki z 1897 -1901, plebania murowana z 1907 roku, ogrodzenie murowane z 1900 roku, kaplica p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy, murowana z końca XIX w.

Podsumowano także, że na obszarze gminy liczba zabytków nie jest duża. Przedstawiono wizję rozwoju, czyli docelowy obraz gminy w przyszłości: „*Rędziny to nowoczesna i ekologiczna gmina, zapewniająca wysoką jakość życia jej mieszkańcom, z rozwiniętą infrastrukturą komunikacyjną, techniczną i społeczną, z konkurencyjną gospodarką oferującą atrakcyjne miejsca pracy - znana w kraju i zagranicą*”. Opracowano również misję: „*Zapewnienie warunków do zrównoważonego rozwoju, dążenie do postrzegania gminy jako miejsca wartego zamieszkania, odpoczynku, pracy i prowadzenia działalności gospodarczej - przy zachowaniu walorów środowiskowo-kulturowych*”.

Wypracowane zostały kierunki działań i cele strategiczne:

Cel Strategiczny I: zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości łatwo dostępnych usług publicznych i wzmocnienie tożsamości lokalnej.

Cel Strategiczny II: rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki oferującej atrakcyjne miejsca pracy.

Cel Strategiczny III: wysoki poziom skomunikowania gminy, zagospodarowania przestrzeni publicznej i wyposażenia w nowoczesną infrastrukturę techniczną przyjazną środowisku naturalnemu.

W ramach Celu Strategicznego III wyodrębniono cel operacyjny III.3. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów i efektywne wykorzystanie przestrzeni oraz konkretne działania, w tym związane z dziedzictwem kulturowym gminy:

3.3.4. Opracowanie i wdrożenie gminnego programu rewitalizacji;

3.3.6. Odnowa i utrzymanie zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz promocja ich walorów.

W Strategii wskazano także, że Gmina Rędziny nie posiadała wcześniej Programu Opieki nad Zabytkami, a konieczność jego opracowania wynika z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rędziny

Uchwałą nr 212/XXXVI/2021 z dnia 22 czerwca 2021 roku Rada Gminy Rędziny przyjęła ostateczną zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rędziny. W Studium wskazano jedynie podstawowe informacje dotyczące obiektów zabytkowych z terenu gminy. W rozdziale 5. opisano politykę ochrony środowiska kulturowego. Podano, że na terenie gminy występują dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków – chronione przepisami szczególnymi oraz liczne obiekty zabytkowe pozostające w ewidencji dóbr kultury Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - wskazane do objęcia ochroną na mocy prawa miejscowego. Wymienione zostały obiekty kultury zgodnie ze stanem na 1999 rok. Wskazano na zasady zagospodarowania tych obiektów z podziałem na obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz pozostałe. Wymienione zostały strefy ochrony konserwatorskiej wraz z zasadami ich zagospodarowania:

- B1 zespół pofolwarczny w Rudnikach;
- B2 zespół obiektów przemysłowych i mieszkalnych w Rudnikach;
- K1 strefa ochrony krajobrazu kulturowego w Rudnikach;
- B3 zespół podworski w Kościelcu;
- E1 strefa ochrony ekspozycji zespołu podworskiego w Kościelcu;
- B4 zespół kościoła, plebanii i cmentarza w Rędzinach;
- B5 zespół pofolwarczny w Koninie;
- K2 strefa ochrony krajobrazu kulturowego Madalin;
- K3 strefa ochrony krajobrazu kulturowego Pańskie;
- K4, K5, K6 strefa ochrony krajobrazu kulturowego - drogi historyczne;
- OW1, OW2, OW3, OW4 strefy obserwacji archeologicznej.

Część z ww. zespołów/obiektów nie jest ujęta w obowiązującej gminnej ewidencji zabytków, dlatego też występuje konieczność aktualizacji Studium/opracowania Planu Ogólnego.

W Studium nie zostały ujęte zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne z terenu gminy (w części tekstowej brak wykazu zabytków archeologicznych oraz oznaczenia lokalizacji i zasięgu stanowisk na załączniku mapowym). Istnieje zatem konieczność aktualizacji Studium/opracowania Planu Ogólnego również w tym zakresie.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Rędziny

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy w Rędziny uchwałą nr 55/IX/2019 z dnia 30 kwietnia 2019 roku.

W MPZP przedstawiono zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej „B” dla ochrony dziedzictwa kulturowego obejmującą zespół kościoła, plebanii i cmentarza w Rędzinach, gdzie ustala się:
 - a) nakaz zachowania gabarytów budynków z zakazem zmiany formy elewacji, kształtu dachu, wysokości budynku,
 - b) nakaz zachowania istniejącego układu kompozycyjnego obiektów: cmentarza, plebanii, kościoła wraz z ogrodzeniem kościoła i plebanii,
 - c) zakaz usuwania starodrzewu z wyjątkiem drzew chorych, suchych, zagrażających bezpieczeństwu ludzi,

- d) nakaz zachowania „in situ” historycznych nagrobków (pochodzących sprzed 1939 r. lub wyznaczonych w odrębnym opracowaniu).
2. Wyznacza się:
 - a) strefę obserwacji archeologicznej „OW”,
 - b) stanowiska archeologiczne, gdzie podejmowanie działań inwestycyjnych wymagających prowadzenia robót ziemnych wymaga postępowania zgodnie z przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: 85-49/4, 85-49/5, 85-49/6, 85-49/7, 85-49/8, 85-49/9, 85-49/10, 85-49/11, 85-49/12, 85-49/13, 85-49/14, 85-49/15, 85-49/16, 85-49/17, 85-49/18.
3. Działania inwestycyjne wymagające prowadzenia robót ziemnych w strefie „OW” oraz stanowisk należy wykonywać zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.
4. Dla wyznaczonych na rysunku planu obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków tj. zespołu kościoła i cmentarza grzebalnego rzymskokatolickiego (nr rej. A/431/88 z dnia 27.05.1988 r.), działania inwestycyjne należy wykonywać zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.
5. Występują wyznaczone na rysunku planu obiekty zabytkowe chronionych na mocy mpzp:
 - a) dom murowany przy ul. Wolności 119 z 1943 r. (nr 1),
 - b) dom murowany przy ul. Wolności 108 z pocz. XX w. (nr 2),
 - c) dom murowany przy ul. Kościuszki 145 z przed 1945 r. (nr 3),
 - d) dom murowany przy ul. Kościuszki 142 z 1943 r. (nr 4),
 - e) dom drewniany przy ul. Kościuszki 137 z pocz. XX w. (nr 5)
 - f) dom murowano-drewniany ul. Kościuszki 108 z przed 1945 r. (nr 6),
 - g) kaplica murowana pw. Nieustającej Pomocy przy ul. Wolności przed budynkiem nr 87 z XIX w. (nr 7),
 - h) młyn murowany przy ul. Wolności 171a z przed 1945 r. (nr 8),
 - i) budynek plebani murowany przy ul. Wolności 117 z 1907 r. (nr 9),
 - j) zespół kościoła rzymskokatolickiego pw. św. Otylii i cmentarza grzebalnego (nr 10),
 - k) dom murowany przy ul. Wolności 105 z pocz. XX w. (nr 11).
6. Dla wyznaczonych obiektów zabytkowych zgodnie z pkt. 5 obowiązuje nakaz utrzymania historycznego wyglądu obiektów poprzez:
 - a) utrzymanie gabarytów, spadków dachu i konstrukcji budynku,
 - b) utrzymanie skali i proporcji otworów okiennych i drzwiowych, ich rozmieszczenia oraz ich podziałów,
 - c) użycie tradycyjnych materiałów elewacyjnych,
 - d) utrzymanie detalu rzeźbiarskiego i architektonicznego,
 - e) zakaz tynkowania i termoizolacji ceglanych elewacji budynków,
 - f) zakaz sytuowania na budynkach reklam nie związanych z działalnością prowadzoną w budynku,
 - g) zakaz sytuowania reklam na budynkach na wysokości powyżej 4,5 m,
 - h) zakaz umieszczania murali na elewacjach budynków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Rudniki

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy Rędziny uchwałą nr XXIV/37/2005 z dnia 22 września 2005 roku. W MPZP przedstawiono zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Wprowadza się ochronę zespołu pofolwarcznego, położonego przy ul. Ogrodowej, oznaczonego symbolem K1 i wprowadza się następujące zasady ochrony tego zespołu:
 - wprowadza się ochronę budynku położonego w granicach terenu oznaczonego 2Up, z obowiązkiem zachowania podjazdu; w przypadku konieczności rozbiórki budynku wprowadza się obowiązek realizacji obiektu odtwarzającego historyczny wygląd budynku,
 - nowe obiekty winny nawiązywać do historycznego rozplanowania zespołu; wysokość nowych budynków ograniczona do dwu kondygnacji, z obowiązkiem stosowania dachów symetrycznych, o nachyleniu połaci dachowych 25- 50°,
 - wprowadza się obowiązek zachowania tradycyjnego ogrodzenia – muru,
 - wprowadza się ochronę starodrzewu,
 - realizacja nowej zabudowy i prowadzenie prac budowlanych w istniejących obiektach oraz zmiana zagospodarowania terenu wymaga uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Wprowadza się ochronę zespołu przyfabrycznej zabudowy mieszkaniowej położonej przy ul. Fabrycznej, oznaczonego symbolem K2 i wprowadza się następujące zasady ochrony tego zespołu:
 - wymagane jest zachowanie historycznego rozplanowania zespołu; nowe obiekty winny nawiązywać do tradycyjnego rozplanowania budynków;
 - wymagane jest zachowanie istniejącej linii zabudowy od strony ul. Fabrycznej,
 - wprowadza się ochronę budynków mieszkalnych położonych przy ul. Fabrycznej 1 i 3; w przypadku konieczności ich rozbiórki wprowadza się obowiązek realizacji obiektów nawiązujących wyglądem do obiektów istniejących,
 - wprowadza się ochronę starodrzewu,
 - realizacja nowej zabudowy i prowadzenie prac budowlanych w istniejących obiektach budowlanych oraz zmiana zagospodarowania terenu wymaga uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
3. Wprowadza się ochronę charakterystycznych obiektów związanych z produkcją cementu (wapienników) położonych w Rudnikach przy ul. Fabrycznej, oznaczonego symbolem K3 i wprowadza się następujące zasady ochrony tego zespołu:
 - wprowadza się obowiązek konserwacji istniejących wapienników,
 - nowe obiekty winny nawiązywać wyglądem i komponować się z wapiennikami,
 - realizacja nowej zabudowy i prowadzenie prac budowlanych w istniejących obiektach budowlanych oraz zmiana zagospodarowania terenu wymaga uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
4. Wprowadza się ochronę: kaplicy i figur przydrożnych, położonych przy ulicach Częstochowskiej i Warszawskiej, oznaczonych na rysunku planu jako obiekty objęte ochroną konserwatorską; prowadzenie wszelkich działań związanych z tymi obiektami lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie wymaga uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
5. Wprowadza się ochronę istniejących domów wpisanych do ewidencji zabytków, położonych w Rudnikach przy ul. Dworcowej 17 i wprowadza się następujące zasady ochrony tych budynków:
 - prowadzenie prac budowlanych w istniejących obiektach budowlanych oraz prowadzenie prac związanych ze zmianą zagospodarowania terenu bezpośrednio związanego z tymi budynkami wymaga uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

- dopuszcza się rozbiórkę istniejących budynków wpisanych do ewidencji zabytków, pod warunkiem uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wykonania uproszczonej inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej.
- 6. Wyznacza się strefę obserwacji archeologicznej, gdzie prowadzenie wszelkich prac budowlanych naruszających strukturę gruntu wymaga:
 - zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zamiarze ich prowadzenia,
 - prowadzenie tych prac pod nadzorem archeologicznym.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Konin (obszar Cementowni Rudniki)

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy Rędziny uchwałą nr 54/XLI/2017 z dnia 27 czerwca 2017 roku. W planie nie określono zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej, ze względu na brak zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz krajobrazów kulturowych w obszarze objętym planem.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Konin

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy Rędziny uchwałą nr 40/V/2019 z dnia 21 lutego 2019 roku. W MPZP przedstawiono zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Ustala się ochronę dziedzictwa kulturowego dla zespołu pofolwarcznego w Koninie poprzez wyznaczenie strefy ochrony konserwatorskiej „B” ustalonej na mocy mpzp, gdzie obowiązuje:
 - a) nakaz zachowania gabarytów budynków z zakazem zmiany formy elewacji, kształtu dachu, wysokości budynku,
 - b) wymóg utrzymania historycznego rozplanowania zespołu budynków,
 - c) adaptacja i zachowanie istniejącego zespołu obiektów,
 - d) dopuszczenie lokalizacji nowych obiektów w nawiązaniu do historycznego układu zabudowy, wymóg ograniczenia wysokości do dwóch kondygnacji, w tym poddasze użytkowe,
 - e) zachowanie istniejącej kompozycji parkowej z uwzględnieniem układu parku, dróg dojazdowych, alei oraz podjazdu,
 - f) nakaz stosowania tradycyjnych materiałów wykończeniowych, takich jak kamień, cegła, drewno, szkło, ceramika oraz stosowanie jednolitej stonowanej kolorystyki.
2. W granicach obszaru planu występują stanowiska archeologiczne, gdzie podejmowanie działań inwestycyjnych wymagających prowadzenia robót ziemnych wymaga postępowania zgodnie z przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: 85-50/46, 85-50/47, 85-50/48, 85-50/52, 85-50/51, 85-50/50, 85-50/45, 85-50/35, 85-50/36, 85-50/37, 85-50/38, 85-50/39, 85-50/40, 85-50/41, 85-50/42, 85-50/27.
3. Ustala się strefę obserwacji archeologicznej OW ustalonej na mocy mpzp, gdzie obowiązują ustalenia jak dla stanowisk archeologicznych wskazanych w ust. 2.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Kościelec

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy Rędziny uchwałą nr XXIV/39/2005 z dnia 22 września 2005 roku. W MPZP przedstawiono zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Wprowadza się ochronę wpisanego do rejestru zabytków założenia dworskiego Kościelec, w granicach oznaczonych na rysunku planu i wprowadza się następujące zasady ochrony tego zespołu:
 - a) wymóg utrzymania tradycyjnego rozplanowania zespołu i konserwacji zachowanych elementów zagospodarowania, w tym budynku dworu,

- b) lokalizacja nowych obiektów w sposób nawiązujący do tradycyjnego rozplanowania zespołów dworskich,
 - c) wymóg rewitalizacji terenów zieleni w celu uzyskania zieleni o charakterze parkowym, nawiązującej do tradycyjnego układu zieleni w zespołach dworskich, z podporządkowaniem kompozycyjnym zachowanemu budynkowi dworu; wymagane jest zachowanie istniejącego starodrzewu,
 - d) wszelkie działania w/z prowadzonych robót budowlanych w istniejących obiektach i zmiany zagospodarowania, w tym lokalizacja nowych obiektów oraz wycinka drzew w obrębie tego obszaru wymagają uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Wprowadza się ochronę wpisanego do ewidencji zabytków założenia folwarcznego Madalin, w granicach oznaczonych na rysunku planu i wprowadza się następujące zasady ochrony tego zespołu:
 - a) wymóg utrzymania tradycyjnego rozplanowania zespołu i konserwacji zachowanych elementów zagospodarowania,
 - b) lokalizacja nowych obiektów w sposób nawiązujący do tradycyjnego rozplanowania zespołów folwarcznych,
 - c) wymagane jest zachowanie istniejącego starodrzewu,
 - d) lokalizacja nowych obiektów i wszelkie działania w zakresie zmiany zagospodarowania w obrębie tego obszaru wymagają uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
 3. Wprowadza się ochronę otoczenia założenia dworskiego Kościelec (obszar chroniony pokrywa się z obszarem ochrony konserwatorskiej oznaczonej na rysunku planu) i wprowadza się następujące zasady ochrony tego zespołu:
 - a) ochronie podlega ekspozycja założenia dworskiego poprzez ograniczenie wysokości lokalizowanych obiektów,
 - b) układ zieleni winien nawiązywać kompozycyjnie do zachowanego budynku dworu; wymagane jest zachowanie istniejącego starodrzewu,
 - c) na terenie oznaczonym 1.1 MNn wprowadza się wymóg utworzenia pasa zieleni urządzonej o szerokości ok.10,0m na terenie przylegającym do zespołu dworskiego,
 - d) lokalizacja nowych obiektów i wszelkie działania w zakresie zmiany zagospodarowania w obrębie tego obszaru wymagają uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
 4. Wyznacza się strefy obserwacji archeologicznej; prowadzenie wszelkich prac naruszających strukturę gruntu w tym wprowadzanie zadrzewień, wymaga:
 - a) zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zamiarze ich prowadzenia,
 - b) prowadzenia prac pod nadzorem archeologicznym.
 5. Wprowadza się ochronę istniejących domów (przy ul. Wolności nr 44, 45, 49, 54), wpisanych do ewidencji zabytków; dopuszcza się, po uzyskaniu zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:
 - a) przebudowę obiektów z zachowaniem charakterystycznych elementów ukształtowania i wystroju,
 - b) rozbórkę obiektów z możliwością ich odtworzenia pod warunkiem wykonania uproszczonej inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Marianka Rędzińska

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy Rędziny uchwałą nr XXIV/40/2005 z dnia 22 września 2005 roku. W MPZP przedstawiono zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

1. Na terenie objętym planem, wprowadza się:
 - a) ochronę krajobrazu i elementów zagospodarowania charakterystycznych dla terenów podmiejskich,
 - b) nakaz utrzymania lokalizacji i formy istniejących kapliczek i krzyży przydrożnych, jako typowych elementów lokalnego krajobrazu kulturowego.
2. Wprowadza się wymóg zachowania istniejących drewnianych domów mieszkalnych oraz obiektów wpisanych do ewidencji zabytków; dopuszcza się, po uzyskaniu odpowiednich zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:
 - a) remonty i przebudowę obiektów z zachowaniem charakterystycznych elementów ukształtowania i wystroju,
 - b) rozbiórkę obiektów z możliwością ich odtworzenia, wyłącznie w przypadku udokumentowanego złego stanu technicznego oraz wykonaniu uproszczonej inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Marianka Rędzińska

MPZP przyjęty został przez Radę Gminy Rędziny uchwałą nr 56/IX/2019 z dnia 30 kwietnia 2019 roku. W planie nie określono zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie gminy

Gmina Rędziny położona jest w północnej części województwa śląskiego, w zachodniej części powiatu częstochowskiego. Zajmuje obszar 4 123 ha, co stanowi ok. 2,71% powierzchni powiatu (GUS, 2022).

Ryc. 1. Gmina Rędziny na tle kraju

Źródło: opracowanie własne

Jednostka graniczy:

- na północy – z Gminą Mykanów (powiat częstochowski);
- na wschodzie – z Gminą Kłomnice (powiat częstochowski);
- na południu – z Gminą Mstów (powiat częstochowski);
- na zachodzie – z Miastem Częstochowa (powiat Miasto Częstochowa).

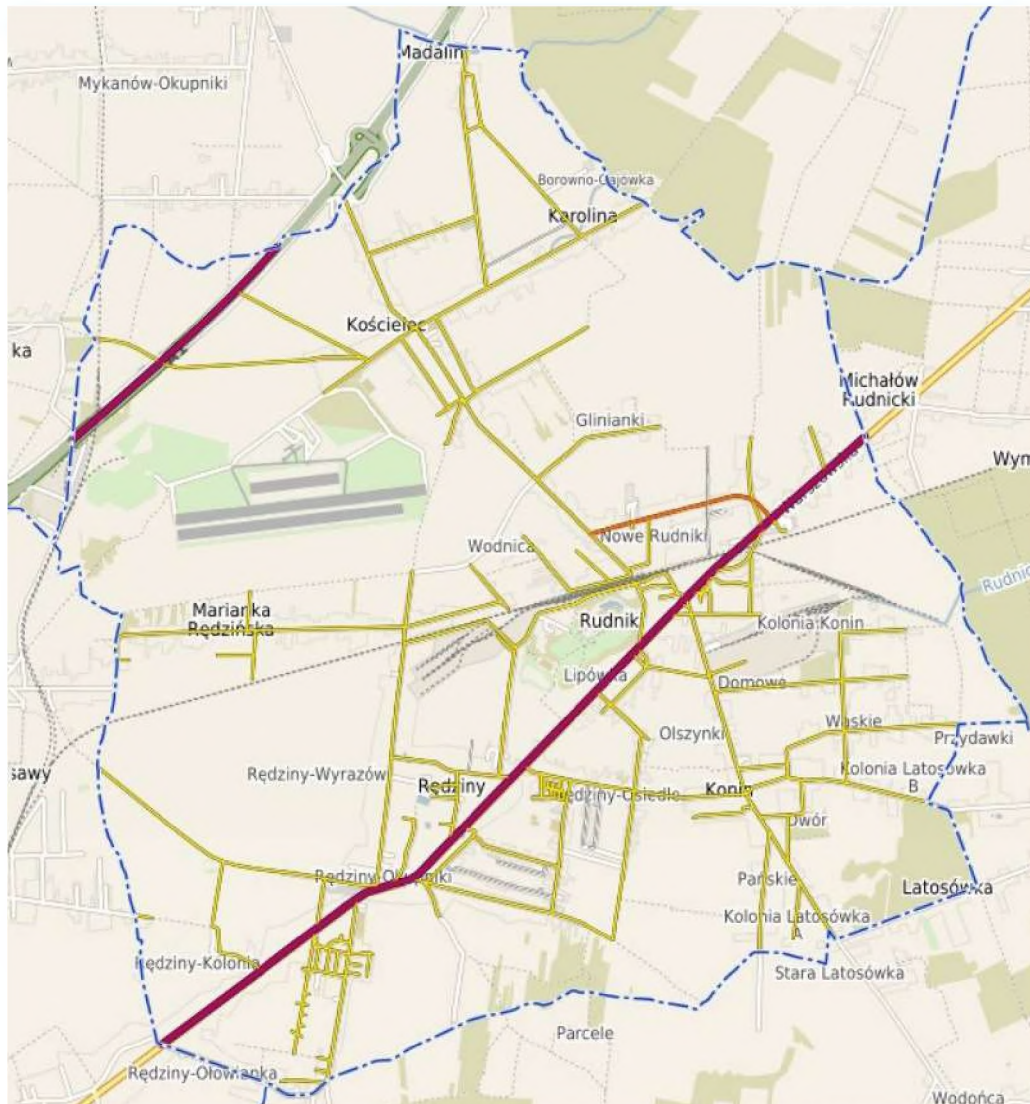
Ryc. 2. Gmina Rędziny na tle gmin powiatu częstochowskiego

Źródło: opracowanie własne

Wieś Rędziny o współrzędnych geograficznych: 50.86439 (szerokość geograficzna), 19.22357 (długość geograficzna) stanowi centralne miejsce gminy, będąc jednocześnie największą miejscowością i zarazem siedzibą samorządu (www.wspolrzedne-gps.pl). Rędziny położone są w odległości ok. 8 km na południowy-zachód od Częstochowy oraz ok. 68 km na południowy-wschód od Katowic licząc odległości między centralnymi częściami miejscowości (odległość w linii prostej).

Według podziału fizyczno-geograficznego opracowanego przez Jerzego Kondrackiego Gmina Rędziny znajduje się w prowincji Wyżyna Polskich, podprowincji Wyżyny Śląsko-Krakowskiej, makroregionu Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej oraz mezoregionu Wyżyny Wieluńskiej.

Strukturę osadniczą Gminy Rędziny tworzy 8 sołectw: Rędziny – Kolonia, Rędziny-Wyrazów, Rędziny-Okupniki, Rędziny-Osiedle, Marianka Rędzińska, Rudniki, Kościelec, Konin.

Ryc. 3. Przestrzenne rozmieszczenie miejscowości w Gminie Rędziny

Źródło: www.redzint.e-mapa.net

5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza

Gmina Rędziny zamieszkiwana jest przez 9 522 osób, co stanowi 7,21% mieszkańców powiatu częstochowskiego (miejsce zamieszkania) wg danych GUS na 31.12.2022 r. – najnowsze dane GUS. Wg bazy danych ewidencyjnych Urzędu Gminy Rędziny liczba ludności Gminy Rędziny wyniosła w sierpniu 2023 r. 9 397 osób. Zdecydowanie największą miejscowością pod względem liczby ludności są Rędziny liczące 4 534 osoby podzielone na 4 sołectwa. Drugą co do wielkości miejscowością jest Kościelec. W poniższej tabeli przedstawiono liczbę osób z terenu analizowanej gminy z podziałem na sołectwa (stan na sierpień 2023 r.).

Tabela 1. Liczba mieszkańców Gminy Rędziny z podziałem na sołectwa

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców
1	Rędziny – Kolonia	1 448
2	Rędziny-Wyrazów	969
3	Rędziny-Okupniki	1 107
4	Rędziny-Osiedle	1 010
5	Marianka Rędzińska	516
6	Rudniki	1 480
7	Kościelec	1 925
8	Konin	942
Razem		9 397

Źródło: dane własne UG Rędziny, sierpień 2023 r.

Wskaźnik gęstości zaludnienia analizowanej jednostki wynosi 230,9 os./km² i jest większy w porównaniu do powiatu częstochowskiego (86,7 os./km²), natomiast mniejszy niż w województwie śląskim (352,4 osób/km²) oraz większy niż na terenie kraju – 120,8 osób/km². Oznacza to, że gęstość zaludnienia w Gminie Rędziny jest duża, co związane jest z bezpośrednim sąsiedztwem dużego ośrodka miejskiego jakim jest Częstochowa.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat odnotowuje się ogólny trend spadku liczby ludności gminy. W porównaniu do 2013 r. liczba mieszkańców Gminy Rędziny zmniejszyła się o 583 osoby (wg danych GUS). Oznacza to, że nastąpił spadek liczby mieszkańców o ponad 5%. W ostatnich 4 latach zaobserwować można negatywne tendencje demograficzne. Saldo migracji kształtowało się w latach 2019-2022 na ujemnym poziomie każdego roku, zaś przyrost naturalny od 2013 r. każdego roku był ujemny. W ostatnim dziesięcioleciu najwięcej osób odnotowano w 2013 r. –10 105, zaś najmniej w 2022 r. – 9 522.

Strukturę demograficzną Gminy Rędziny tworzą osoby w wieku przedprodukcyjnym (17,7%), produkcyjnym (59,9%) oraz poprodukcyjnym (22,5%), (GUS, 2022). Powyższe dane należy zinterpretować negatywnie pod względem gospodarczym, ponieważ liczba osób w wieku przedprodukcyjnym jest mniejsza od liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Udział poszczególnych grup wiekowych w latach 2013-2022 był zróżnicowany, jednak procentowy udział osób w wieku poprodukcyjnym zawsze był większy od liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła aż o 3,9% w ostatnim dziesięcioleciu, z kolei liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała o 4,2%, przy niewielkim wzroście liczby osób w wieku przedprodukcyjnym – o 0,4%. W związku z powyższym zjawisko starzenia się społeczeństwa jest mocno dostrzegalne na terenie gminy.

Na terenie gminy udział osób bezrobotnych wyniósł z końcem 2022 r. 2,5% (GUS). W ostatnich 10 latach bezrobocie na terenie gminy sukcesywnie malało. W 2013 r. poziom bezrobocia był najwyższy i wyniósł 10,5%. Od tego czasu obserwuje się trend malejący osiągając najniższą wartość w 2019 r. – 2,2%. Niewielki wzrost bezrobocia nastąpił w roku 2020 do 3,9%, co związane było z występującą globalnie pandemią covid-19, która sparaliżowała sektor rynku pracy, głównie w latach 2020-2021.

Na terenie Gminy Rędziny z końcem 2022 r. wg danych GUS odnotowano 1 014 podmiotów gospodarczych, w tym 982 które należą do sektora prywatnego. Struktura sektora prywatnego składa się na osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą - 857, spółki handlowe – 48, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego – 1, fundacje – 1, spółdzielnie - 1 oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne - 19. Wg sekcji i działów PKD 2007 najwięcej podmiotów odnotowano w sektorze

G – 261 oraz sekcji C - 209. Sekcja G to handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, a sekcja C to przetwórstwo przemysłowe. Z kolei w sekcji F (budownictwo) zarejestrowano 128 działalności. Dodatkowo należy zaznaczyć, że w latach 2013-2022 liczba podmiotów gospodarczych zwiększyła się o 181 podmiotów. W tym czasie najwięcej odnotowano ich w 2023 r. – 1014, a najmniej w 2013 r. – 833. Pod względem klas wielkości przedsiębiorstw na terenie gminy występuje: 5 przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 osób oraz 34 mniejsze przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 -49 osób. Przeważają małe działalności, w których pracuje nie więcej jak 9 osób – 975.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie gminy nie odnotowuje się turystycznych obiektów noclegowych.

Przez teren gminy przebiegają droga krajowa nr 91 oraz linia kolejowa nr 1 relacji Warszawa Zachodnia – Katowice. Na terenie gminy znajduje się lotnisko, tzw. powojkowe lotnisko w Kościelcu koło Rudnik.

5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza

Na terenie Gminy Rędziny nie występują obszary prawnie chronione. Żaden z obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie znajduje się w granicach obszaru Natura 2000.

Lesistość gminy jest bardzo niska i wynosi jedynie 2,2% powierzchni gminy i jest to ogółem 91,09 ha. Grunty leśne publiczne to 47,09 ha, zaś grunty leśne prywatne to 44,00 ha. W ostatnich 10 latach powierzchnia gruntów leśnych zwiększyła się o ok. 18 ha. Zadrzewienia występują głównie w centralnej części gminy w miejscowości Rudniki oraz w okolicach lotniska.

Sieć hydrograficzną gminy tworzą niewielkie ciek wodne: Struga oraz Rudniczanka. Na obszarze gminy występują następujące zbiorniki wodne:

Rzeźba terenu posiada charakter wyżynny. Najniżej położone tereny występują w północno-wschodniej części gminy i osiągają ok. 230 m n.p.m., zaś najwyższe tereny znajdują się w zachodniej części gminy w granicach miejscowości Rędziny – ok. 290 m n.p.m. Pozostała część Rędziny leży na wysokości 250-280 m n.p.m.

5.2.4. Zarys historii gminy i jej miejscowości

Poniżej krótkiej charakterystyce poddano najważniejsze miejscowości, które odznaczają się zachowanym dziedzictwem materialnym na podstawie publikacji B. Snocha i S. Podobińskiego – Encyklopedyczny słownik regionu częstochowskiego. Dołączono również ryciny, które przedstawiają dane jednostki w 1921 r.

Konin

Wieś wzmiankowana już w 1220 r. pod nazwą „Kunyno”. W 1507 r. należała do powiatu lelowskiego i parafii w Mstowie. Początkowo w posiadaniu klasztoru kanoników regularnych z Wrocławia, a po usamodzielnieniu się pod rękami klasztoru w Mstowie – 1411 r. W 1383 r. Nieszko z Konina zakupił sołectwo we wsi Kościelec. W 1480 r. kmiecie składali dziesięcinę snopową zakonnikom w Mstowie. W 1529 r. wieś liczyła 5 łanów kmiecych, z których płacili po jednym wiardunku czynszu rocznie, odrabiali własnym wozem i pługiem 3 dni pańszczyzny w roku. Oddawali też po 20 jaj, 2 koguty i spy po korców owsa. W 1532 r. kmiecie odrabiali kilka dni w roku na rzecz starostwa olsztyńskiego i dawali miarę owsa. W 1564 r. 7 kmieci składało się po 6 korców owsa sepu dla zamku w Olsztynie.

W latach 1793 – 1807 wieś przynależała do Prus, a od 1815 r. do Królestwa Polskiego. W czasie 2 poł. XIX w. rodzina Łąckich założyła w Koninie park wokół dworu. Zbudowano wtedy też suszarnię lnu na terenie zespołu dworsko-parkowego.

W 1923 r. wybudowano szkołę podstawową, 2-klasową kosztem 16 tys. zł. W czasie II wojny światowej Konin znalazł się w Generalnym Gubernatorstwie. Po 1945 r. wieś włączono do powiatu częstochowskiego. W 1946 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna. W 1952 r. wybudowano remizę strażacką. W 1970 r. Konin liczył 839 mieszkańców oraz 25 strażaków z OSP. Znajduje się tu szkoła podstawowa, kościół filialny należący do parafii p.w. Wniebowzięcia NMP w Mstowie.

We wsi znajdują się 3 zabytki architektury i budownictwa ujęte w GEZ oraz 18 stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- szkoła;
- park dworski;
- mogiła wojenna.

Ryc. 4. Konin w 1921r.

źródło: www.igrek.amzp.pl

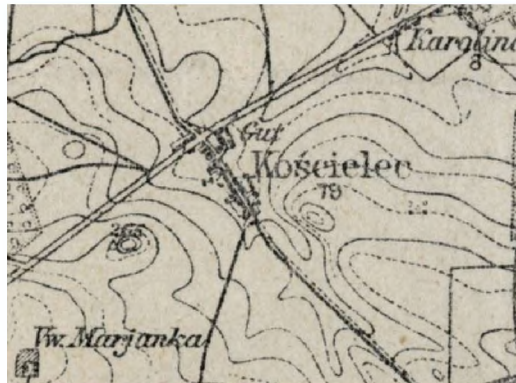
Kościelec

Wieś wzmiankowana po raz pierwszy w XVI w. Z miejscowością nierozzerwalnie związany jest klasycystyczny dwór z XIX w. wraz z założonym 2 - hektarowym parkiem. Jego ostatnimi właścicielami byli Wereszczyńscy, którzy mieli duży wpływ na rozwój gminy. Między innymi za ich wsparciem finansowym w Kościelcu powstała Ochotnicza Straż Pożarna w 1922 r., czy szkoła. Prace Wandy Wereszczyńskiej można oglądać w muzeum w Częstochowie.

W 1960 r. zbudowano remizę strażacką. W 1970 r. wieś liczyła 1 792 mieszkańców, a OSP 42 strażaków. We wsi była już szkoła podstawowa, zaś w dworku urządzono przedszkole. Od 1984 r. we wsi znajduje się kościół, parafia została erygowana rok później.

We wsi znajduje się 8 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 4 stanowiska archeologiczne. We wsi zachowane zostały:

- domy drewniane i murowane;
- dwór
- park dworski.

Ryc. 5. Kościelec w 1921r.

źródło: www.igrek.amzp.pl

Madalin

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1827 r., kiedy to tutejszy folwark liczył 19 mieszkańców i 7 domów, a także 957 mórg ziemi, w tym 495 ornej. Z dawnych przekazów wynika, że wieś była miejscem obozowiska dla wojsk generała Madalińskiego w 1792 r. podczas wojny z Rosją. W 1855 r. wieś liczyła 45 osób, a w 1879 r. – 50 mieszkańców. Osiem lat później w Madalinie odnotowuje się 5 domów z zaledwie 13 mieszkańcami, folwark liczył 433 morgi gruntów. Najstarszym ze znanych właścicieli Madalina był ród Madalińskich, który odsprzedał wieś W. Górskiemu. W 1928 r. wieś posiadała już 93 mieszkańców, a w 1939 r. odpowiednio 139. W tym czasie właścicielem Madalina był Kazimierz Górski (syn Stefana Wereszczyńskiego), który gospodarował 241 ha. Z początkiem XX w. wieś liczyła 59 osób.

Ryc. 6. Madalin w 1921r.

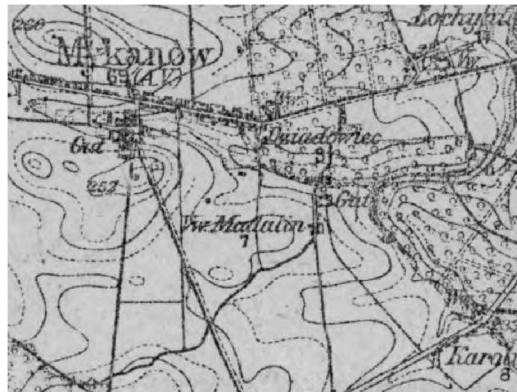
źródło: www.igrek.amzp.pl

Marianka Rędzińska

Nazwa wsi wywodzi się zapewne od starszej wsi pn. Marianka Kościelna. Ponieważ znajduje się bliżej Rędzin, drugi człon nazwy miejscowości wywodzi się właśnie od siedziby gminnej. Pierwszym znanym właścicielem wsi była zamożna rodzina Kanigowskich, która posiadała własny folwark i dworek. Ród ten był także właścicielem pieców wapienniczych w pobliskich Rudnikach. Pierwsze zabudowania we wsi odnotowuje się na początek XIX w. w czasie budowy kolei żelaznej. Marianka Rędzińska do ok. lat 40. XX w. wchodziła w skład Rędzin. Dopiero w 1848 r. Żyd Muzolf wydzielił część ziem na sprzedaż, które ostatecznie sprzedał w 1872 r. Kontrakt był spisany w języku rosyjskim, nieznanym przez

niemieckich osadników, którzy nabyli tutejsze ziemie. Nie znając zapisów umowy nowi właściciele nie zamieszkiwali długo Marianki, ponieważ na ziemiach tych ciążyły znaczne obciążenia pieniężne. Ziemia trafiła z powrotem do Muzolfa, który tym razem odsprzedał ją Erazmowi Dąbrowskiemu. Po jego śmierci wieś trafiła w ręce Jana Muzolfa, który w 1881 r. ziemię podzielił i sprzedał 26 różnym osobom. W 1885 r. we wsi znajdowało się 8 domów, 5 mieszkańców i 448 morgów ziemi uprawnej. Tuż przed II wojną światową właścicielkami ziem w Mariance były siostry Lucyna i Alfonsa Kanigowskie posiadające 55 ha ziemi. Był tutaj duży dwór szlachecki otoczony zabudową gospodarczą i dużą stajnią. Do rezydencji prowadziła długa i gęsta aleja lipowa. Podczas działań wojny właściciele zostali wysiedleni, a zabudowania dworskie zniszczono. W kolejnych latach miała miejsce rozbudowa lotniska, która również przyczyniła się do oczyszczenia terenu z dawnych posiadłości ziemskich. Obecnie nie ma żadnych śladów założenia dworsko-parkowego. Działki zostały rozparcelowane wśród mieszkańców. W 2021 r. wieś liczyła 513 mieszkańców.

Ryc. 7. Marianka Rędzińska w 1921r.

źródło: www.igrek.amzp.pl

Rędziny

Pierwsza wzmianka o Rędzinach pochodzi z XII wieku. W 1220 r. ówczesne Randziny są zobowiązane do składania dziesięcin na rzecz klasztoru kanoników w Mstowie. Dokumenty podają, że w roku 1490 Rędziny należały do starostwa olsztyńskiego, w 1581 r. były wsią szlachecką posiadającą dziesięć i pół łana kmiecego oraz dziesięciu komorników. W 1784 r. część Rędzin posiadał Jan Kanty Marchocki, chorąży smoleński, komisarz cywilno-wojskowy, druga część była w posiadaniu Bogumiła Małuskiego, czesnikowicza smoleńskiego.

W 1624 r. Rędziny były filią parafii mstowskiej ze stale rezydencjonującym księdzem w Rędzinach. W kościele znajdowały się relikwie św. Otylii (głowa), zaś przy kościele znajdowało się cudowne źródło, które leczyło ślepych przywracając im wzrok. Liczni pątnicy idąc na Jasną Górę odwiedzali przy okazji Rędziny z racji wyżej wspomnianych cudownych właściwości źródła.

W 1790 r. Rędziny Marchockiego liczyły 28 domów, dwór i 92 mieszkańców. Z kolei Rędziny pod Małuskim posiadały 25 domów, dwór, browar, i karczmę, zaś liczba mieszkańców wynosiła 75 osób, w tym 4 osoby wywodzące się ze szlachty i 9 Żydów. Żydzi prowadzili karczmę i browar, należeli do kahału w Janowie. Na plebanii rędzińskiej znajdował się 1 dom, który zamieszkiwany był przez 4 osoby, w tym proboszcz.

W wyniku rozbiorów Rędziny, po II rozbiorze, zostały wchłonięte do Królestwa Pruskiego, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. weszły w skład Królestwa Polskiego. W 1827 r. Rędziny liczyły 44 domy i 336 mieszkańców. W 1888 r. wieś miała już 58 domów, 527 mieszkańców i 726 morgów ziemi. W Koloniach rędzińskich znajdowało się 39 domów, 311 osób i 346 morgów ziemi. Folwark posiadał łącznie 907 morgów ziemi.

W 1866 r. kościół w Rędzinach stał się siedzibą samodzielnej parafii w Rędzinach. Parafię powołał biskup wrocławski Michał Marczewski wydzielając ją z parafii mstowskiej. Z końcem XIX w. folwark zmniejszył się do 718 morgów, kolonie zwiększyły liczebność domów do 47, 532 mieszkańców i 641 morgów ziemi. Wzrosły dwie osady przemysłowe z 15 budynkami mieszkalnymi, 36 morgami i 335 mieszkańcami. W 1899 r. wybudowano fabrykę chemiczną „Rędziny”, w której pracę znajdowało ponad 100 osób. Rok później Rędziny liczyły 102 domy, 911 mieszkańców i 863 morgi. Wszystkie jednostki osadnicze Rędzin posiadały 167 budynków mieszkalnych, 2 258 morgów ziemi i aż 1 868 mieszkańców.

W Polsce odrodzonej gmina Rędziny należała do powiatu częstochowskiego w województwie kieleckim. Ważnym wydarzeniem w powojennych Rędzinach było powołanie i poświęcenie Straży Ogniowej 6 stycznia 1919 r. Była to najstarsza jednostka Ochotniczej Straży na terenie dzisiejszej gminy. W latach międzywojennych Rędziny będące siedzibą urzędu gminy dysponowały szkołą powszechną i urzędem poczty. W 1933 r. wszystkie jednostki osadnicze Rędzin liczyły 318 budynków mieszkalnych, 2 219 mieszkańców i 1 137 ha, z czego 1 061 ha przypadało na grunty orne.

Podczas II wojny światowej szkoła w Rędzinach straciła połowę księgozbioru, kierownikiem placówki był wówczas Piotr Koch, który za działalność konspiracyjną został aresztowany w 1943 r. i resztę lat wojny spędził w Sachsenhausen i Oranienburg.

W latach 1945 – 1952 r. w Rędzinach znajdowała się siedziba zarządu gminnego, a w latach 1952-1972 ośrodek gromadzkiej rady narodowej. Od 1972 r. Rędziny były siedzibą urzędu gminnego.

W 1952 r. z parafii rędzińskiej odłączono Mirów, w 1985 r. Rudniki, a w 1990 r. Rząsawy. W latach 60. XX w. w miejscowości następuje intensywny rozwój budownictwa mieszkalnego, wielorodzinnego z tzw. wielkiej płyty. W 1970 r. Rędziny liczyły 652 budynki mieszkalne i 4 643 mieszkańców, w tym $\frac{3}{4}$ utrzymujących się ze źródeł pozarolniczych. W tym czasie w miejscowości znajdował się Urząd Stanu Cywilnego, poczta, posterunek Milicji Obywatelskiej, ośrodek zdrowia i jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

We wsi znajduje się 11 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 15 stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- domy drewniane i murowane;
- kapliczka;
- kościół
- cmentarz przy kościele;
- plebania;
- młyn.

Ryc. 8. Rędziny w 1921 r.

źródło: www.igrek.amzp.pl

Rudniki

Wieś o genezie książęcej, wzmiankowana już w 1261 r. W 1490 r. miejscowość należała do starostwa olsztyńskiego, a w 1566 r. do starostwa niegrodowego Konarskiego. W 1581 r. znajdowało się tu 6 fanów kmiecych, 1 fan sołtysi, 1 zagrodnik bez roli, 2 rzemieślników i karczma. Od 1784 r. posiadał je Jan Przybylski – cześnik winnicki.

W 1789 r. wieś liczyła 34 domy. w tym 18 chałup gosp., 13 chałup zagrodników bez roli i 127 mieszkańców, w tym 58 kobiet. W 1791 r. wiadomo, że w Rudnikach stał dwór, browar i karczma. Mieszkało wówczas 161 osób, w tym 83 kobiety. Odnotowano wtedy też 4 osoby pochodzenia szlacheckiego i 4 Żydów wśród całości mieszkańców.

Po 1795 r. Rudniki należały do rządowej Ekonomii Gidle, a od 1839 r. były wsią prywatną. W 1827 r. wieś liczyła 30 domów i 203 mieszkańców. Już w 1877 r. Rudniki posiadały 39 domów, 420 mórg ziemi. Folwark posiadał 915 morgów, w tym 460 mórg gruntów ornych i 384 morgi lasu.

Z połową XIX w. wiąże się rozwój przemysłu miejscowości Rudniki. Od 1858 r. czynne były zakłady założone przez Władysława Kanigowskiego, a od 1875 r. funkcjonowały wapienniki N. Dobrzyńskiego. W roku 1888 wieś liczyła 52 domy i 143 osoby. Obok rozwijała się osada fabryczna, budowana na gruntach fabrycznych. Piece wapienne wytwarzały ok. 300 korcy wapnia dziennie. Z końcem XIX w. przy Zakładach Wapienniczych Władysława Kanigowskiego w Rudnikach powstała Zakładowa Straż Ogniowa.

W 1900 r. Rudniki liczyły 59 budynków mieszkalnych i 680 mieszkańców, którzy mieli 507 morgów ziemi, folwark posiadał z kolei 760 morgów. Na gruntach fabrycznych czynna była cementownia „Jakub” zatrudniająca 94 robotników oraz wapiennik, przy którym pracowało 48 robotników. W tym czasie Rudniki posiadały 80 budynków i 1 295 osób.

W 1933 r. wszystkie części Rudnik liczyły łącznie 207 domów i 1 481 mieszkańców. Wieś liczyła wówczas 493 ha ziemi, z których 453 ha stanowiła ziemia orna. Folwark miał 106 ha, w tym 56 ha ziemi uprawnej. Od 1923 r. wapienniki tworzyły Zakłady Wapienne „Wapnorud”. Czynna była również cementownia „Rudniki”, w której pracę znajdowało ok. 180 pracowników. W 1942 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna.

W 1970 r. Rudniki miały 377 budynków mieszkalnych, a także 1 849 mieszkańców. Jedynie 14% Rudniczan utrzymywało się z działalności rolniczej. Gospodarstwa były małe, 80% nie przekraczało średnio 2 ha, zaś średnia powierzchnia wynosiła 1,58 ha.

Od 1954 r. w Rudnikach znajdowała się gromadzka rada narodowa, Gminna Spółdzielnia, Spółdzielnia Oszczędnościowo-Pożyczkowa, a także ośrodek zdrowia i apteka. Było tu liceum ogólnokształcące (1964 – 1975), 8-klasowa szkoła podstawowa, przedszkole, świetlica wiejska, kino, biblioteka i klub fabryczny. Jak już wcześniej wspomniano w Rudnikach znajdował się historyczny budynek dworu, w którym to właśnie funkcjonowała szkoła podstawowa do 1963 r., a od 1972 r. przedszkole i Urząd Pocztowy.

We wsi znajduje się 5 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 2 stanowiska archeologiczne. We wsi zachowane zostały:

- kapliczka;
- domy murowane;
- 2 piece wapiennicze.

Ryc. 9. Rudniki w 1921r.

źródło: www.igrek.amzp.pl

5.2.5. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to inaczej krajobraz, w którym ogół cech naturalnych (przyrodniczych) został zdominowany przez dzieła rąk ludzkich (definicja NID). Z kolei w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano, że jest to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Wszelkie przekształcenia, zmieniające wygląd krajobrazu kulturowego przez likwidowanie lub zniekształcenie cech stanowiących o jego wartościach stanowią zagrożenie jego zachowania. W celu jego ochrony Gminy mogą go chronić poprzez utworzenie parku kulturowego lub ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Gmina Rędziny posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których znajdują się zapisy odwołujące się do dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego, przedstawiono je w podrozdziale 5.1. Na terenie Gminy Rędziny nie odnotowuje się parku kulturowego.

Osadnictwo i układy przestrzenne

Gmina Rędziny wg. podziału na typy sieci osadnictwa wiejskiego wg M. Kiełczewskiej-Zalewskiej należy do typu osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych (sieć rzędówek luźnych, długich i osiedli rozproszonych nowszego pochodzenia. Powstała w wyniku reform agrarnych i wylesienia – XIX i XX w.). Z kolei wg H. Szulca na terenie gminy znajdują się wielodrożnice. Na terenie Gminy Rędziny pierwotnym, głównym typem przestrzennego założenia wiejskiego była ulicówka lub rzędówka, które z biegiem lat przekształcały się w wielodrożnice. Ulicówki charakteryzują się rozmieszczeniem zabudowy w dwa szeregi zwartych zagród po obu stronach drogi. Wyglądem przypominają ulicę w mieście. Domy znajdują się przy drodze, a zabudowania gospodarcze na tyłach. Z kolei wielodrożnica, to wieś o zwartej, ale bezładnej i chaotycznej zabudowie i nieregularnym przebiegu dróg. Odznacza się skomplikowanym podziałem pól. Jest skutkiem wieloletnich ewolucji i zagęszczania się i rozwoju osadnictwa.

Z całą pewnością można stwierdzić, iż pierwotne układy wiejskie nie zachowały się. W wyniku intensywnego rozwoju budownictwa, głównie jednorodzinne przestrzenne układy wsi zostały całkowicie zatarte. Powyższe uwarunkowane jest sąsiedztwem dużego ośrodka miejskiego jakim jest Częstochowa. Gmina Rędziny pełni obecnie po części funkcję tzw. sypialni Częstochowy. Z pierwotnych układów, jakimi były ulicówki i rzędówki nie zachowało się wiele. Można je oczywiście wskazać wśród licznych ulic danych miejscowości. Niemniej, obecne wsie w Gminie Rędziny przyjmują obecnie układ nieregularnych wielodrożnic, które dominują. Jedynie Marianka Rędzińska przyjmuje dawną formę układu, chociaż gęstość zabudowy wzdłuż drogi głównej przechodzącej przez wieś z zachodu na wschód znacznie wzrosła.

Poniżej przedstawiono wsie Gminy Rędziny, do których dopasowano podstawowe typy układów przestrzennych z pocz. XX w. oraz ich obecne kształty:

Karolina – niewielka rzędówka, obecnie wielodrożnica;

Konin – ulicówka, obecnie wielodrożnica;

Kościelec – ulicówka z wyodrębnionym folwarkiem w części północnej wsi, obecnie wielodrożnica;

Madalin – niewielka osada składająca się z 2-5 gospodarstw, obecnie niewielka miejscowość z siecią gospodarstw rozłożonych nieregularnie;

Marianka Rędzińska – pierwotnie niewielka łańcuchówka, obecnie wydłużona łańcuchówka;

Rędziny – wielodrożnica, obecnie wielodrożnica;

Rudniki – wielodrożnica z folwarkiem, obecnie wielodrożnica.

Na terenie Gminy Rędziny nie znajduje się żaden układ urbanistyczny lub ruralistyczny ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Ekspozycja krajobrazu

Zgodnie z definicją NID ekspozycja historyczna to autentyczny, zachowany lub potwierdzony w źródłach informacji niezakłócony widok z punktu, ciągu widokowego lub wzdłuż osi widokowej na obiekt (zespół obiektów), kompozycje zieleni i inne obiekty naturalne. Historyczna ekspozycja może również dotyczyć widoku z obiektu. Przekształcanie historycznej ekspozycji powinno być dokonywane pod warunkiem dostosowania do istniejących walorów estetycznych.

Na terenie Gminy Rędziny występują historyczne ekspozycje, które wyróżniają się w krajobrazie gminnym. Z kolei sylwety poszczególnych obiektów zabytkowych stanowią wartość dodaną występującą w przestrzeni. Zabytki obserwowane ze znacznej odległości, często z punktu lub ciągu widokowego wraz z ich najbliższym otoczeniem dostosowanym pod względem estetycznym

i tworząc czytelną spójną formę krajobrazową uwzględniając przy tym ukształtowanie terenu są ważnym elementem całej miejscowości nadające im charakter miejsca, czasu i przestrzeni.

Zdecydowaną dominantą przestrzenną i wysokościową jest kościół św. Otylii wraz z wieżą dzwoniczą w Rędzinach, który na stałe wpisał się w krajobraz miejscowości, jak i całej gminy. Widoczny jest dobrze z 3 stron:

- od strony zachodniej, znajdując się na drodze krajowej nr 91 widoczna jest fasada kościoła wraz z elewacją frontową strzelistej wieży dzwoniczej;
- od strony wschodniej, znajdując się na drodze krajowej nr 91 widoczna jest częściowo południowa część nawy głównej, fragmentarycznie przysłonięta drzewostanem oraz górujący szczyt wieży dzwoniczej;
- od strony północnej, znajdując się na ul. Kościuszki widoczna jest w całości wieża dzwonicza kościoła.

Przemysł wapienniczy

Tradycje przemysłowe w Rudnikach sięgają połowy XIX wieku. W całym regionie częstochowskim w tym czasie zaczęło się silnie rozwijać tzw. białe górnictwo. Oznacza to wydobywanie kamienia wapiennego, którego złoża znajdują się na obszarze Rudnik. Tam też rozpoczęła się eksploatacja złoża, a przebiegająca przez wieś linia kolejowa miała korzystny wpływ na transport surowca.

Pierwsze piece do prażenia wapienia w Rudnikach powstały w 1858 r., a ich właścicielem był Włodzimierz Kanigowski. W 1875 roku powstały zakłady „Berta” Norberta Dobrzyńskiego, zaś kolejnym, trzecim inwestorem, była firma Tadeusza Dobrowolskiego. Wymienione zakłady stały się napędem do rozwoju gospodarczego regionu, wytwarzały niespotykane ilości wapna oraz dawały pracę prawie 150 osobom.

W 1897 roku w Rudnikach powstał zakład cementowy „Jakub” – jedna z pierwszych cementowni w Polsce, która funkcjonowała do 1927 roku. Przez ten czas znajdowała się w czołówce przedsiębiorstw, produkujących cement i zatrudniała 161 robotników. W latach 20 – tych XX wieku w rudnickie zakłady przemysłowe stwarzały około 650 miejsc pracy, zatem mogło w nich pracować ponad połowa mieszkańców wsi. W 1923 roku zakłady wapiennicze z terenu Rudnik zjednoczyły się tworząc jedno przedsiębiorstwo o nazwie „Wapnorud”. Przez kolejne lata była to największa firma tego profilu produkcyjnego w powiecie częstochowskim. W 1960 roku podjęto próbę unowocześnienia całej fabryki, zaś liczne modernizacje przyczyniły się do wzrostu produkcji. Zakład był jednym z najlepiej funkcjonujących w Polsce.

W 1965 roku kolejny raz losy Rudnik spotkały się z cementownią. Powstała olbrzymia cementownia „Rudniki”, nazywana przez wielu „rudnickim kolosem”. Była jedną z najnowocześniejszych w świecie, pod względem nowatorskich rozwiązań. Dzięki cementowni, w Rudnikach powstały kolejne, nowe miejsca pracy liczące 700 wakatów, wieś coraz szybciej się rozwijała.

W 1974 roku cementownia „Rudniki” i „Wapnorud” połączyły się w jedno przedsiębiorstwo, które przyjęło nazwę: Zakłady Cementowo – Wapiennicze „Rudniki”. Zmiany miały miejsce w 1997 roku, kiedy to zakłady sprzedano brytyjskiemu koncernowi Readymix. Przeprowadzono gruntowną modernizację zakładu, przez co został on skreślony z listy przedsiębiorstw najbardziej zatrudniających przyrodę. W kolejnych latach odnotowuje się liczne zwolnienia pracowników. Fabryczna część Rudnik, w której znajdowały się wapienniki, zaczęła powoli się zmieniać. Przemysłowy krajobraz zaczął powoli zniknąć (poza dwoma wapiennikami widocznymi niemal z każdego miejsca gminy). W 2005 roku

cementownia została przejęta przez „Cemex”, który unowocześnił i przystosował zakład do najwyższych europejskich norm.

Tradycje wapiennicze przełożyły się również na budownictwo mieszkalne, dziś już historyczne. Na terenie gminy występują pojedynczo zachowane przykłady domów budowanych z kamienia wapiennego wydobywanego w Rudnikach. Jest to rzadki, niezbyt popularny stosowany materiał do budowy domów, aczkolwiek charakterystyczny dla obszarów Polski południowej, w szczególności okolic Częstochowy. Powyższe wyróżnia krajobraz gminy na tle innych gmin w kraju.

5.2.6. Zabytki nieruchomości

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 1, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchomości będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie Gminy Rędziny znajdują się następujące zabytki nieruchomości, które znalazły się w gminnej ewidencji zabytków, będące:

- a) dziełami architektury i budownictwa,
- b) obiektami techniki,
- c) cmentarzami,
- d) parkami.

W Gminie Rędziny obiekty architektury i budownictwa są reprezentowane najliczniej. Zaliczyć można do nich obiekty użyteczności publicznej, sakralne, rezydencjonalne, budynki mieszkalne, czy budynki gospodarcze. Obiekty techniki na terenie gminy utożsamiać można młynem w Rędzinach, czy piecami wapienniczymi. W gminnej ewidencji zabytków znajdują się również stare, zabytkowe cmentarze. Odnotowano również zabytkowe parki stanowiące przykład zaprojektowanej formy zieleni. Powyższe formy zabytków zostały szczegółowo omówione w podrozdziale 5.4., a także 5.2.5 oraz 5.6.

5.2.7. Zabytki ruchome

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 2, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;

- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
- instrumentami muzycznymi;
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome z terenu Gminy Rędziny znajdują się w kościele p.w. św. Otylii w Rędzinach, w tym obraz św. Otylia z XVII w. Do zabytków ruchomych należy zaliczyć również niektóre historyczne nagrobki znajdujące się na cmentarzu przyparafialnym w Rędzinach. Zgodnie z kartą ewidencyjną cmentarza, na jego terenie znajdują się groby o znaczeniu historycznym lub osób szczególnie zasłużonych:

- Mogiła 20 ofiar terroru hitlerowskiego;
- ks. Saturnin Czaki – były proboszcz parafii Rędziny zm. w obozie Oranienburgu;
- Konrad Korczak Hubicki – powstaniec z 1863 r.;
- Teofil Kownacki – były oficer III Pułku Strzelców Pieszych c. Wojsk Polskich;
- najstarszy istniejący nagrobek: Józefa z Paciorkowskich Czarnecka 19.XI.1931 r.

Fot. 1. Historyczny nagrobek na cmentarzu w Rędzinach

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Krzyże przydrożne, kapliczki (niekubaturowe) lub figury przydrożne o wartości historycznej lub kulturowej, które zachowały się na terenie poszczególnych miejscowości również identyfikowane mogą być jako zabytki ruchome. Na uwzględnienie zasługuje kapliczka w Rędzinach przy skrzyżowaniu ul. Nowej i Wolności. Do innych obiektów zaliczyć można krzyż przydrożny w Koninie, czy figury przydrożne w Rudniach.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej (art. 10 ust 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

5.2.8. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 3, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- cmentarzyskami;
- kurhanami;
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w następujący sposób definiuje pojęcie stanowiska archeologicznego: „Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany także stanowiskiem archeologicznym, to zwarty przestrzennie obszar w obrębie którego występują źródła archeologiczne (zabytki nieruchome i ruchome oraz inne ślady wykorzystania terenu przez człowieka) wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości.”

Ochrona stanowisk archeologicznych jest niezwykle trudna ze względu na ich specyfikę. Są one nieodnawialne, zatem każda ingerencja, np. podczas prowadzonych badań archeologicznych przyczyniają się do nieodwracalnych zmian w układzie nawarstwień. Dziedzictwo zabytków archeologicznych obejmuje zarówno zabytki nieruchome, jak i ruchome. Dlatego też należy stosować zróżnicowaną strategię ochrony. Zabytki archeologiczne, to zabytki na pierwszy pozór niewidoczne, znajdujące się pod ziemią lub pod wodą. Dopiero przebadanie takiego stanowiska daje możliwość zdobycia wiedzy o nim, np. informacje o funkcji stanowiska, jego datowanie. Ochrona zabytków archeologicznych prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zaś zrównoważony rozwój to taki rozwój, który zaspokajając potrzeby współczesnych społeczeństw, nie będzie jednocześnie ograniczał możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń. Zakłada równoległy rozwój gospodarki, społeczeństwa i środowiska. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych in situ czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych w sytuacji gdy miejsce prowadzenia prac znajduje się w strefie ochrony archeologicznej obowiązujące są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wskazującego na ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. W sytuacji gdy na danym obszarze nie występuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wiążące są zapisy zawarte w decyzji o warunkach zabudowy.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych, gdy miejsce prowadzenia prac nie znajduje się w strefie ochrony archeologicznej ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliguje wykonawcę (inwestora) do konkretnych zachowań w myśl art. 32. ust. 1.: Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dalej, zgodnie z ust. 5.: Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;

2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;

3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

W sytuacji gdy wykonawca nie dostosuje się do zaleceń zawartych w art. 32. ust. 1., art. 115. ust. 1 mówi o dalszych konsekwencjach: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o odkryciu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, a także nie wstrzymał wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć znaleziony przedmiot i nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

W przypadku znalezienia zabytku archeologicznego ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliguje w takiej sytuacji do konkretnego zachowania. W artykule 33. ust. 1 czytamy: Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Art. 35. ust. 1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jasno rozstrzyga: Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

Osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda, jeżeli dopełniły one obowiązków wymienionych w ustawie (art. 34. ust. 1.).

Art. 116. określa konsekwencje finansowe z niewywiązania się z art. 33. ust. 1.: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o przypadkowym odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, a także nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

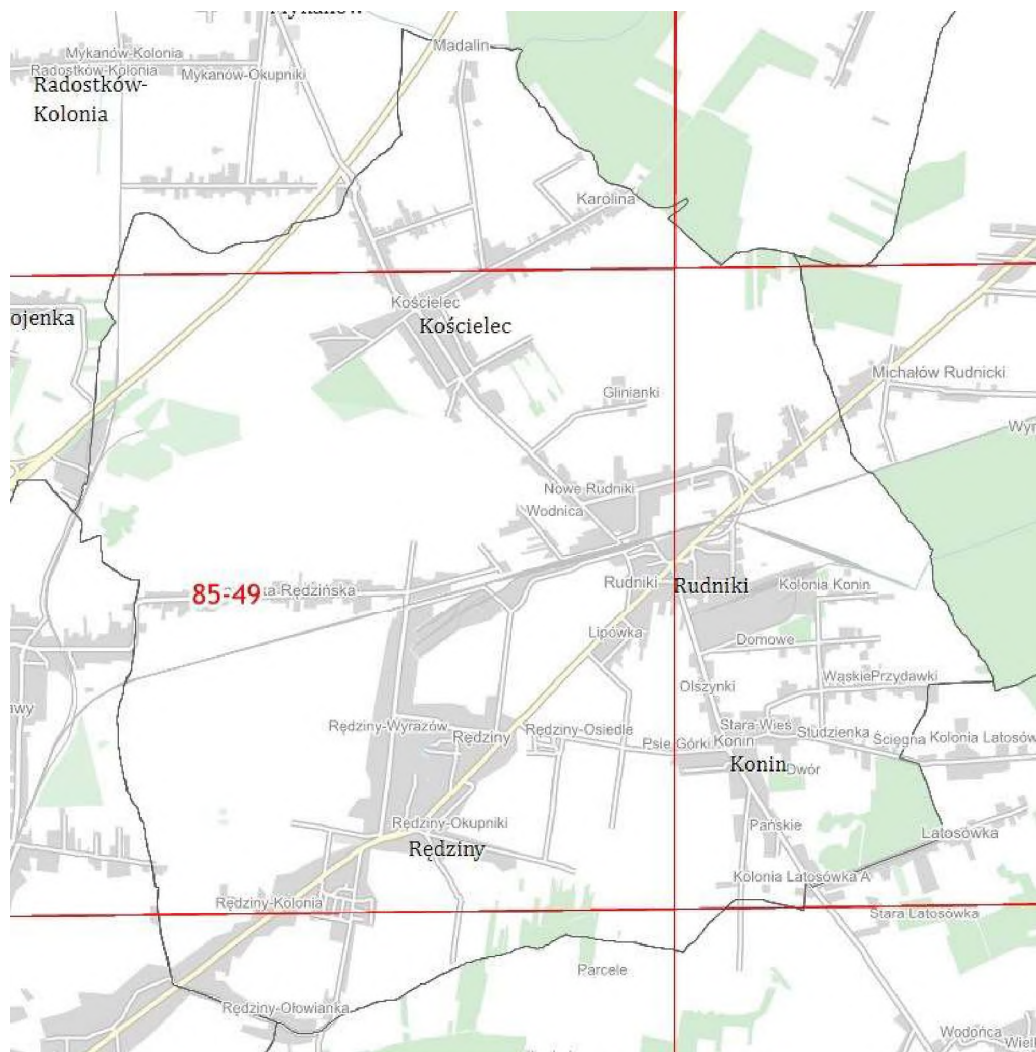
Prowadzenie badań archeologicznych zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga wcześniejszego uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Obowiązek ten, w odróżnieniu do zabytków nieruchomości i zabytków ruchomych, obejmuje nie tylko prowadzenie badań przy zabytkach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, lecz przy wszystkich obiektach spełniających definicję zabytku archeologicznego.

Niezwykle ważną regulacją dotyczącą zabytków archeologicznych są przepisy art. 31 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ww. art. osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego –

jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Wyjątek stanowi art. 82a ust. 1 ww. ustawy. Gmina Rędziny nie posiada własnej gminnej ewidencji zabytków archeologicznych i jej opracowanie będzie jednym z głównych zadań wskazanych w niniejszym Programie.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych znajduje się 39 stanowisk archeologicznych, wszystkie posiadają ścisłą lokalizację. Nieruchome zabytki archeologiczne ujęte w GEZ przedstawione zostały w załączniku nr 2. W ewidencji stanowisk archeologicznych nie znajduje się żaden zabytek wpisany do rejestru zabytków. Niewielka liczba zlokalizowanych stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Rędziny wynika z faktu, iż nie wszystkie obszary AZP zostały należycie i wyczerpująco przebadane.

Ryc. 10. Obszary AZP na terenie Gminy Rędziny

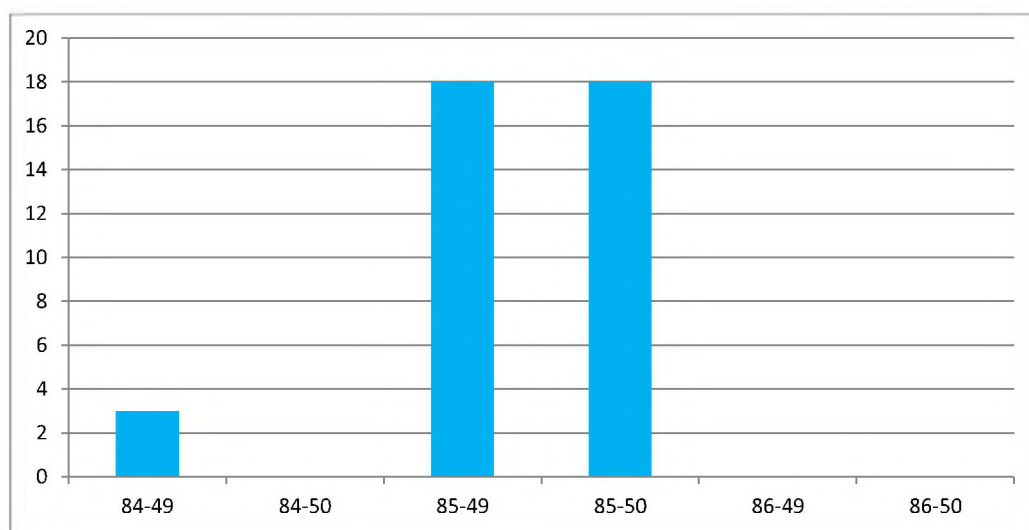
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Powyżej przedstawiono obszary AZP, które znajdują się na terenie gminy. Stwierdza się, że 6. obszarów AZP nachodzi na teren Gminy Rędziny: 84-49, 84-50, 85-49, 85-50, 86-49, 86-50. Należy zaznaczyć, że

obszary AZP 84-50 oraz 86-50 tylko w marginalnym stopniu nachodzą na teren gminy i na ich obszarze nie odnotowano stanowisk archeologicznych z terenu gminy, podobnie jak i na obszarze 86-49. W związku z powyższym tylko na trzech obszarach zaewidencjonowane zostały stanowiska archeologiczne: 84-49, 85-49, 85-50.

Najwięcej stanowisk archeologicznych odnotowano na obszarach 85-49 i 85-50 (łącznie 36) i są to niemal wszystkie zaewidencjonowane zabytki archeologiczne z terenu gminy. Obszary te w największym stopniu pokrywają teren gminy. Na nich też znajdują się niemal wszystkie najważniejsze, historyczne miejscowości takie jak: Rędziny, Konin, Rudniki, czy Kościelec. Na analizowanych obszarach występują stanowiska datowane na epokę kamienia, epokę brązu, żelaza, średniowiecze i nowożytność, jak również stanowiska pozbawione ścisłej identyfikacji chronologicznej datowane ogólnie na okres pradziejowy. Żadne stanowisko nie charakteryzuje się wysoką wartością poznawczą.

Wyk. 1. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

W ramach istniejącego zasobu archeologicznego stwierdzono zaewidencjonowanie następujących kategorii stanowisk archeologicznych, które wymieniono w poniższej tabeli. Z poniższego zestawienia wynika, że funkcje poszczególnych stanowisk związane są ze śladami osadnictwa i osadami. Jedynie w Kościelcu odkryto cmentarzysko ciałopalne, zaś jego datowanie nie zostało określone.

Tabela 2. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych ze względu na określone funkcje

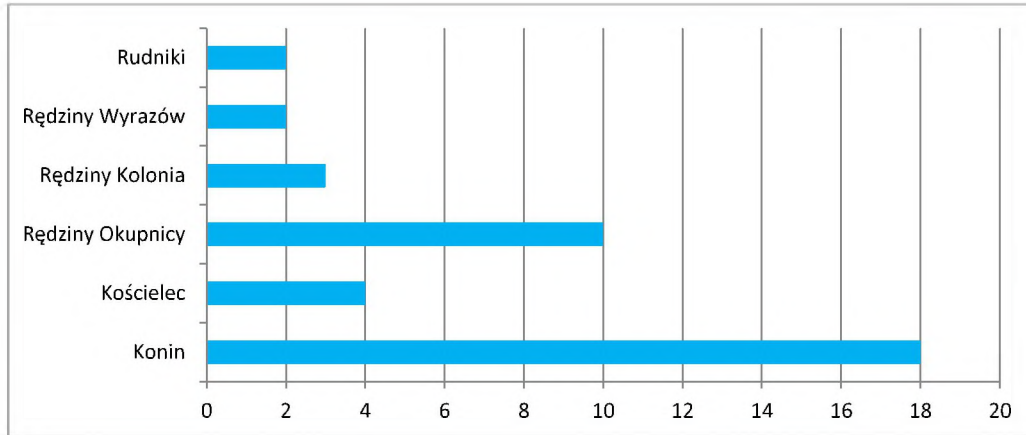
Lp.	Funkcja obiektu	Ilość
1	ślad osadnictwa	39
2	osada	24
3	cmentarzysko ciałopalne	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie WEZ

Na poniższym wykresie wskazano, w których miejscowościach znajdują się stanowiska archeologiczne. Podział Rędzin na części: Kolonia, Wyrazów i Okupnicy wynika z danych wskazanych w kartach archeologicznych wojewódzkiej ewidencji zabytków. Największą liczbę nieruchomości zabytków archeologicznych odnotowano w Koninie (18). Stanowiska archeologiczne znajdujące się na terenie gminy to głównie ślady osadnictwa i osady. Ponadto na terenie gminy znajduje się także cmentarzysko

ciałopalne – w Kościelecu. W załączniku nr 2 przedstawiono wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

W najbliższym czasie nie są przewidywane roboty budowlane, a także prace inwentaryzacyjne przy stanowiskach archeologicznych.

5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Rędziny nie funkcjonują muzea, w których znajdowałyby się zabytki. Nie odnotowuje się również izb pamięci oraz innych miejsc, gdzie gromadzone byłyby zbiory związane z historią gminy.

5.2.10. Dziedzictwo niematerialne

Narodowy Instytut Dziedzictwa definiuje dziedzictwo niematerialne jako tradycję, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom, takie jak:

- tradycje i przekazy ustne między innymi bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamentsy pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne w tym tradycje muzyczne wokalne, instrumentalne i taneczne, widowiska religijne, karnawałowe i doroczne;
- praktyki społeczno-kulturowe takie jak zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne i środowiskowe, zwyczaje odpustowe i pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, sposoby składania życzeń, tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie na przykład meteorologia ludowa;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania miłosne i medyczne;
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Zgodnie z Konwencją UNESCO w sprawie dziedzictwa niematerialnego jego definicja brzmi następująco: „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest

stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.”

Również w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 6 ust. 2 przywoływane są zapisy dotyczące pośrednio dziedzictwa materialnego: „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Z terenu Gminy Rędziny nie odnotowuje się wpisu na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego (85 wpisów-stan na listopad 2023 r.), czy też krajowego rejestru dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego (10 wpisów-stan na listopad 2023 r.). Nie zarejestrowano także produktu regionalnego z terenu gminy, który wpisany by został na listę produktów tradycyjnych, który prowadzi Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Gmina Rędziny posiada skromnie zachowane elementy dziedzictwa niematerialnego, które głównie związane były z tradycją przetwórstwa i odkrywek wapienniczych. Poniżej krótka charakterystyka.

Gmina Rędziny znajduje się w historycznych granicach Ziemi Krakowskiej, co przedstawiono na poniższej mapie.

Ryc. 11. Etnograficzna mapa Polski

Źródło: www.niezlomni.com

Zespoły ludowe

Na obszarze Gminy Rędziny funkcjonuje zespół śpiewaczy Kościelanki. To zespół folklorystyczny z długoletnią tradycją pochodzący z Kościelca. Skład grupy liczy ok. 10 osób. Swoje programy artystyczne prezentuje już od 1982 r. Zespół kultywuje ludowe tradycje śpiewacze, w swoim repertuarze ma ponad sto pieśni. Są to zarówno tradycyjne piosenki ludowe, jak i pieśni religijne czy obrzędowe, a także piosenki biesiadne. Do swoich osiągnięć zaliczyć może liczne wyróżnienia podczas wojewódzkich i powiatowych konkursów śpiewaczych. Kościelanki występują także na Ogólnopolskim Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu nad Wisłą. Kapela co roku reprezentuje gminę na dożynkach powiatowych, przygotowuje wieniec dożynkowy, piecze chleb.

Koła Gospodyń Wiejskich

Na terenie Gminy Rędziny działają Koła Gospodyń Wiejskich, które poprzez swoją działalność przyczyniają się do propagowania i promocji dziedzictwa niematerialnego gminy. Jednym z ich zadań jest kultywowanie tradycji ludowych. Zgodnie z Krajowym Rejestrem Kół Gospodyń Wiejskich, na terenie Gminy Rędziny działają:

- Koło Gospodyń Wiejskich w Kościelcu;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Rudnikach;

- Koło Gospodyń Wiejskich w Rędzinach;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Koninie „Koninianki”.

Pozostałe organizacje związane z dziedzictwem

Na terenie Gminy Rędziny występują również stowarzyszenia i organizacje, które w swojej działalności statutowej realizują zadania związane z dziedzictwem kulturowym. Zgodnie z wykazem organizacji pozarządowych prowadzonym przez Urząd Gminy Rędziny należy do nich zaliczyć:

- Stowarzyszenie Inicjatyw Rozwojowych z Rędzin. Do celów Stowarzyszenia należy m.in.: animacja kultury w społecznościach lokalnych, zwiększanie dostępności do kultury i edukacji dla dzieci, młodzieży, osób dorosłych i starszych, dbałość o dziedzictwo narodowe oraz tradycje kultury ludowej regionu;
- Stowarzyszenie Seniorów „ASTER” w Rędzinach. Do celów Stowarzyszenia należy m.in.: rozbudzanie świadomości i rozszerzanie wiedzy o historii i tradycji ze szczególnym uwzględnieniem wielokulturowej przeszłości regionu i kraju.

Postacie historyczne związane z Gminą Rędziny

- Jerzy Wereszczyński. Urodzony się w Kościelcu 18 sierpnia 1920 roku. Żołnierz II Korpusu Polskim gen. Władysława Andersa, uczestnik walk pod Monte Casino, mecenas lokalnego społeczeństwa. Odznaczony Krzyżem Walecznych, Krzyżem Monte Cassino, Medalem Wojska, Krzyżem Kampanii Wrześniowej, Krzyżem Czynu Bojowego PSZ na Zachodzie i Złotą Odznaką Kombatantów. Zmarł w 2013 roku w Londynie, ale jego szczątki zostały w 2017 roku przetransportowane na cmentarz w Borownie.
- Wanda Wereszczyńska. Urodzona w Kościelcu 20 czerwca 1910 roku. Polska malarka i pedagog. Jej prace kupowały m.in. polskie instytucje państwowe. Wystawiane były w najznamienitszych ośrodkach, takich jak: Pekin, Londyn, czy Moskwa. Uczyła także w szkole przedmiotów artystycznych. Współzałożycielka liceum plastycznego w Częstochowie. Odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i odznaką Zasłużony Działacz Kultury. Zmarła 7 grudnia 1978 r. w Częstochowie. Została pochowana na cmentarzu w Borownie.

Legendsy i klechdy

Z Gminą Rędziny związanych jest kilka legend, które wiążą się z postaciami historycznymi lub miejscami. Z kolei klechdy to ludowe opowiadania przekazywane drogą ustną, które nie mają potwierdzenia z autentycznością osób i miejsca. Poniżej przedstawiono przykładowe legendy i klechdy związane z ziemią rędzińską.

O cudownym źródelku.

Jest to najbardziej znana legenda z terenu gminy. Związana jest z występowaniem cudownego źródelka, które leczyło niewidomych i przywracało im wzrok. Później na jego miejscu wybudowano kapliczkę, źródelko znajdowało się w pobliżu kościoła w Rędzinach. W związku z powyższym dzisiejsza patronka kościoła w Rędzinach nie wzięła się znikąd. Św. Otylia, bo o niej mowa jest patronką osób niewidomych.

Lipówka.

Lipówka to niewielka miejscowość położona pomiędzy Rędzinami a Rudnikami, dzisiaj włączona w granice administracyjne Rudnik. Legenda o genezie nazwy miejscowości wiąże się z postacią Jana III

Sobieskiego, który podczas marszu na Wiedeń w 1683 r. przystanął tu i kazał zasadzić na wzniesieniu lipy. Stąd też wywodzi się nazwa miejscowości.

O wielkim czarnym psie.

Jest to krótka opowieść przekazywana przez ludzi, którzy pracowali w „Chemicznej”. Mówi o tym, że nieznanego psa dołączało do pracowników zakładów, którzy wracali z pracy głównie w pojedynkę. Pies odprowadzał pracownika do domu i wracał na swoje miejsce, czyli do kapliczki znajdującej się na Lipówce, ponieważ tam zamieszkiwał. Do dzisiaj nie jest wiadome, czy pies był zjawą czy też autentycznym zwierzęciem.

O duchu z Konina.

Legenda głosi, że na nie istniejącym już, starym dworze w Koninie straszyl duch. Był to wysoki mężczyzna ubrany w historyczny stój romantyczny. Sprawiał wrażenie strasznego i upiornego. Podobno przechadzał się w kierunku któregoś z budynków folwarcznych.

Herb Gminy.

Herb Gminy Rędziny przedstawia na tarczy dwie płaszczyzny – na pierwszej górnej - bezgłowy srebrny orzeł ze złotą gwiazdą, zaś na dolnej o błękitnym tle złota czasza z bijącym źródłem. Symbolika orła odwołuje się do herbu Orla, pochodzącego z Niemiec lub Węgier (na Węgrzech ród Szaszorów ma podobny herb, szaszor po węgiersku znaczy orzeł). Pierwszy raz herb Orla występuje w 1343 roku. Należał on do pieczęci rodziny Barskich, Chobienieckich, Rogowskich i Wielamowskich, właścicieli ziem rędzińskich w XVI wieku.

O procach z Kościelca.

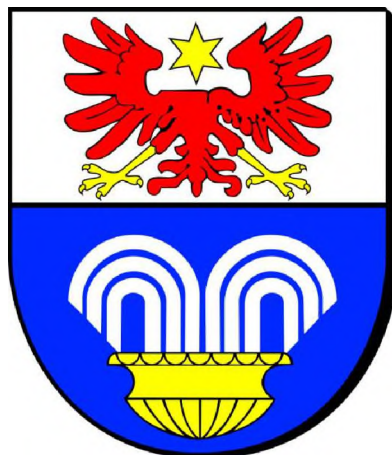
Wieś w przeszłości znana była z faktu, że każdy mieszkaniec posiadał procę. Nie jednokrotnie, kiedy chłopak przychodził w odwiedziny do dziewczyny w Kościelcu musiał liczyć się z powitaniem miejscowych przez strzały z procy. Do dzisiaj wszyscy mieszkańcy gminy, prócz mieszkańców Kościelca żartobliwie żartują, że każdy Kościelanin dostaje od urodzenia w prezencie procę.

Herb

Herby gmin w sposób pośredni nawiązują do dziedzictwa niematerialnego, ukształtowanego historycznie, na terytorium danej gminy. Od 8 marca 1990 r. gminy uzyskały możliwość powołania herbów na mocy ustawy o samorządzie terytorialnym. Są cennym dziedzictwem kulturowym, ukazują zasób dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, który należy identyfikować z daną jednostką terytorialną. Herb powinien się wyróżniać i być łatwo rozpoznawalny. Ukazanie dziedzictwa kulturowego w herbie Jan Pruszyński definiuje następująco: „to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju, oraz przekazania następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”. Ponadto herby powinny spełniać szereg określonych kryteriów. Zasady tworzenia herbów, flag, sztandarów i pieczęci jednostek samorządu terytorialnego w Polsce określa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Herb gminy zaprojektowany został w kondygnacji poziomej dwupasmowej. Na tarczy dwudzielnej w pas, w polu górnym srebrnym, symetryczna postać czerwonego orła ze szponami bez głowy z gwiazdą złotą sześciopromienną, w polu dolnym, błękitnym, złota czasza z bijącymi strugami wody na boki w kolorze białym. Wariant górny orła odwołuje się bezpośrednio do odległych czasów wieków średnich, do herbu Orla przyniesionego do Polski z Niemiec albo Węgier. W polu dolnym błękitnym, złota czasza z bijącymi strugami wody nawiązuje do legendy o uzdrowicielskim źródle, z którego woda miała leczyć choroby oczu. Na uzdrowielskim źródle obecnie zasypanym, została wzniesiona kaplica. Z tym z pewnością związana jest nazwa kościoła w Rędzinach pod wezwaniem św. Otylii patronki chorób oczu.

Ryc. 12. Herb Gminy Rędziny

Źródło: www.redziny.pl

W związku z przytoczonymi powyżej przykładami należy stwierdzić, że dziedzictwo niematerialne zachowane zostało w znacznym stopniu na terenie gminy. Powyżej wymienione elementy niematerialne należy zachować i pielęgnować.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 7 następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Gminy Rędziny nie odnotowuje się:

- wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznania za pomnik historii;
- utworzenia parku kulturowego, który może być utworzony na podstawie uchwały Rady Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w myśl art. 16, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami precyzuje zapisy dotyczące rejestru zabytków w art. 9 oraz art. 10. Poniżej przytoczono najważniejsze zapisy odnoszące się do zabytków rejestrowych.

Art. 9 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Art. 10 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach prowadzone są trzy rejestry zabytków:

Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).

Rejestr zabytków ruchomych (księga B).

Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

Na terenie Gminy Rędziny znajduje się 5 pozycji wpisanych do rejestru zabytków z terenu 3 miejscowości: Kościelec – 2, Rędziny – 2, Rudniki - 1. Obiekty te datowane są na XIX w.

Tabela 3. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt-funkcja pierwotna	Lokalizacja	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
1	Kościelec	dwór murowany	ul. Wolności 90	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/17/78 z dn. 03.03.1960 r. zmienionej z dn. 30.01.1997 r.
2	Kościelec	park	ul. Wolności 90	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/17/78 z dn. 03.03.1960 r. zmienionej z dn. 30.01.1997 r.
3	Rędziny	zespół kościoła rzymskokatolickiego	ul. Wolności 117	XIX/XX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027

		p.w. św. Otylii: kościół			A/431/88 z dn. 27.05.1988 r.
4	Rędziny	zespół kościoła rzymskokatolickiego p.w. św. Otylii: cmentarz	ul. Wolności 117	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/431/88 z dn. 27.05.1988 r.
5	Rudniki	bateria 2 pieców wapiennicznych szybowych	ul. Fabryczna	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/967/2022 z dn. 27.04.2022 r.

Źródło: Rejestr zabytków, GEZ

W poniższej tabeli przedstawiono charakterystykę zabytków rejestrowych. Z zestawienia wynika, że stan poszczególnych obiektów jest zróżnicowany. Niewątpliwie w najgorszym stanie są 2 piece wapiennicze z Rudnik, jedyne tego typu obiekty zachowane na terenie gminy i w okolicy. Z kolei park w Kościelecu reprezentowany jest przez pojedyncze drzewa, głównie iglaste w pobliżu dworu. Dwór w Kościelecu wymaga niezbędnych prac remontowo-konserwatorskich, m.in. ze względu na liczne ubytki tynku, czy zawilgocenia murów. Część zabytkowych nagrobków wymaga przeprowadzenia prac renowacyjnych, niemniej opuszczone nagrobki zostały przekazane pod opiekę ZSP 1 w Rędzinach. Z kolei kościół w Rędzinach wymaga oczyszczenia cegieł. Wszystkie zabytki rejestrowe chronione są także zapisami MPZP.

Tabela 4. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Stan zachowania	Właściciel	MPZP
1	Kościelec	dwór murowany	dostateczny	Gmina Rędziny	tak
2	Kościelec	park	zły	Gmina Rędziny	tak
3	Rędziny	zespół kościoła rzymskokatolickiego p.w. św. Otylii: kościół	dobry	parafia św. Otylii w Rędzinach	tak
4	Rędziny	zespół kościoła rzymskokatolickiego p.w. św. Otylii: cmentarz	dobry	parafia św. Otylii w Rędzinach	tak
5	Rudniki	bateria 2 pieców wapiennicznych szybowych	zły	osoba prywatna	tak

Źródło: opracowanie własne

W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami znajdują się przepisy odwołujące się do ochrony zabytków rejestrowych: art. 118. ust. 1.: Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe lub napis, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

Ponadto w ww. ustawie określono, iż w kompetencji Starostów jest umieszczenie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Z przeprowadzonej inwentaryzacji terenowej w 2023 r. wynika, że znak ten nie jest umieszczony na żadnym obiekcie zabytkowym.

Każdy zabytek rejestrowy powinien być w odpowiedni sposób oznaczony. W tym zakresie regulują to przepisy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków.

Znak ten ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół, w górnej części napis: „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” poniżej błękitna tarcza herbowa złożona z kwadratu i umieszczonego nad nim trójkąta. Błękitna Tarcza (Blue Shield) jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Jest to symbol ochrony określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z zapisami Konwencji, znak Błękitnej Tarczy służy dla oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Autorem emblematu jest Polak, profesor Jan Zachwatowicz, w tamtym okresie Generalny Konserwator Zabytków, uczestnik Konferencji międzyrządowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podczas której została uchwalona Konwencja haska z 1954 r.¹

Ryc. 13. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami opieki jest gminna ewidencja zabytków.

W art. 22 ww. ustawy określono kto jest odpowiedzialny za prowadzenie gminnej ewidencji zabytków i jakie obiekty powinny się w niej znaleźć. W związku z powyższym, to Wójt Gminy Rędziny prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Rędziny w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3)² inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków architektury i budownictwa Gminy Rędziny została opracowana w 2015 r. Sporządzono 27 kart adresowych GEZ. Ewidencja przyjęta została Zarządzeniem nr 0050.135A.2019

¹<http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/program-blekitnej-tarczy/znak-blekitnej-tarczy.php>

²Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951)

Wójtka Gminy Rędziny z dnia 17 października 2019 roku i pierwotnie liczyła 34 wyszczególnione pozycje, w tym 2 w ramach zespołu kościoła (kościół i cmentarz w Rędzinach) oraz zespołu dworsko-parkowego w Kościelcu (dwór i park). Oznacza to łączny zasób zabytków w liczbie 36 pozycji. Niemniej, część obiektów nie istnieje, dlatego też należy powtórnie zweryfikować zasób GEZ w następnych latach.

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się obecnie 32 pozycje, w tym 5 które nie istnieją. W GEZ widnieją obiekty wpisane do rejestru zabytków – 5 pozycji, jak i ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że zasób obiektów zabytkowych nie jest duży na terenie analizowanej gminy. Dalsza analiza obiektów zabytkowych uwzględni 27 zabytków faktycznie istniejących w krajobrazie gminy – załącznik 1.

Z dniem 4 października 2019 r. Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniono rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Tym samym zmieniony został wzór karty adresowej gminnej ewidencji zabytku. Biorąc pod uwagę powyższe oraz formę opracowania poprzedniej ewidencji, tj. na wzorze nieaktualnych już kart adresowych, zasadnym jest aktualizacja GEZ. Ewidencja stanowi podstawową wiedzę na temat zachowanego dziedzictwa materialnego gminy i zarazem jest najpełniejszym udokumentowanym katalogiem obiektów zabytkowych występujących w Gminie Rędziny. Wszystkie nieruchomości zabytki ujęte w GEZ przedstawione zostały w załączniku nr 1.

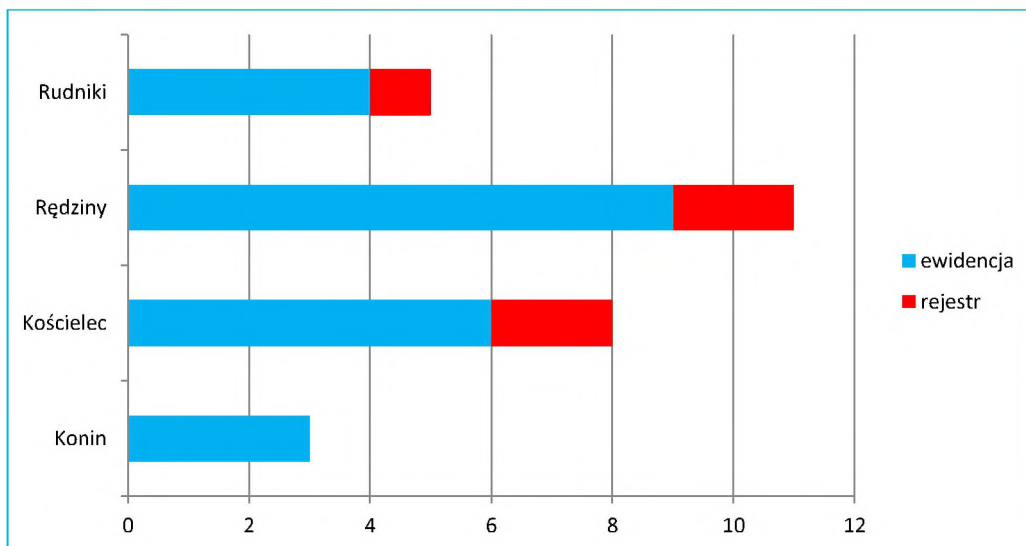
Do najważniejszych zmian jakie zaszły od czasu opracowania gminnej ewidencji zabytków należy zaliczyć:

1. Wyłączenie Zarządzeniem Wójta nr 0050302020 z dnia 20 marca 2020 r. z GEZ domu murowanego, ob. przedszkole przy ul. Wolności 126 w Rędzinach;
2. Wyłączenie Zarządzeniem Wójta nr 0050.34.2021 z dnia 9 marca 2021 r. z GEZ domu drewnianego przy ul. Wolności 15 w Kościelcu;
3. Wyłączenie Zarządzeniem Wójta nr 0050.34.2021 z dnia 9 marca 2021 r. z GEZ domu drewnianego przy ul. Wolności 45 w Kościelcu;
4. Wyłączenie Zarządzeniem Wójta nr 0050.34.2021 z dnia 9 marca 2021 r. z GEZ domu drewnianego przy ul. Wolności 54 w Kościelcu;
5. Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomości woj. Śląskiego baterii dwóch wolnostojących pieców wapienniczych szybowych przy ul. Fabrycznej w Rudnikach – decyzja z dn.22.04.2022 r.
6. Wyłączenie w dn. 16.12.2021 r. z wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego karty ewidencyjnej z miejscowości Rudniki: bateria czterech pieców wapienniczych. Piec wapienniczy szybowy nr 1;
7. Wyłączenie w dn. 16.12.2021 r. z wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego karty ewidencyjnej z miejscowości Rudniki: bateria czterech pieców wapienniczych. Piec wapienniczy szybowy nr 2;
8. Wyłączenie w dn. 16.12.2021 r. z wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego karty ewidencyjnej z miejscowości Rudniki: bateria czterech pieców wapienniczych. Piec wapienniczy szybowy nr 3 i 4;
9. Wyłączenie w dn. 16.12.2021 r. z wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego karty ewidencyjnej z miejscowości Rudniki: Piec wapienniczy szybowy.

10. Wyłączenie w dn. 16.12.2021 r. z wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego karty ewidencyjnej z miejscowości Rudniki: bateria czterech pieców wapienniczych. Zespół budowli.
11. Pogorszenie stanu większości budynków mieszkalnych, w tym dworu w Kościelcu.
12. Polepszenie stanu kapliczki w Rudnikach oraz pojedynczych domów.

Na poniższym wykresie przedstawiono zabytki z gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości. Wynika z niego, że najwięcej znajduje się ich w Rędzinach – 11. Liczba zabytków w pozostałych miejscowościach wyniosła: Kościelec – 8, Rudniki – 5, Konin – 3. Obiekty będące w GEZ charakteryzują się wartością historyczną ze względu na fakt, iż są to zazwyczaj obiekty historyczne lub upamiętniające, a także posiadają wartość artystyczną ze względu na liczne detale architektoniczne, co świadczy o ich wyjątkowości na tle pozostałego budownictwa wiejskiego gminy. Większość obiektów znajdująca się w GEZ (bez rejestru zabytków) powstała na pocz. XX w. bądź w późniejszym czasie do końca 1 poł. XX w. Najstarszym zabytkiem ewidencyjnym, który nie jest wpisany do rejestru zabytków jest kaplica p.w. Nieustającej Pomocy z Rędzin datowana na wiek XIX.

Wyk. 3. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne

Gminną ewidencję zabytków Gminy Rędziny tworzą głównie budynki mieszkalne. Odnaleźć tu można także parki (2) i kapliczki (2). Jedynym obiektem rezydencjonalnym, który przetrwał jest dwór w Kościelcu. Ponadto w GEZ występują pojedyncze pozycje pod względem ich funkcji: kościół w Rędzinach, cmentarz parafialny w Rędzinach, młyn w Rędzinach, szkoła w Koninie, mogiła wojenna w Koninie, czy piece wapiennicze w Rudnikach. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę.

Obiekty należące do własności Gminy Rędziny

Struktura własnościowa obiektów zabytkowych ujętych w GEZ jest niejednokrotnie złożona. Gmina Rędziny jest właścicielem następujących obiektów:

1. Dwór, Kościelec, ul. Wolności 90 - trwały zarząd Zakład Gospodarki Mieszkaniowej i Komunalnej w Rędzinach oraz Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kościelcu;

2. Park, Kościelec, ul. Wolności 90 - trwały zarząd Zakład Gospodarki Mieszkaniowej i Komunalnej w Rędzinach oraz Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kościelcu;
3. Szkoła, Konin, ul. Kielecka 37;
4. Park dworski, Konin, (tylko w części wschodniej parku).

Dla ww. obiektów prowadzone są sukcesywne prace remontowe oraz bieżące prace pielęgnacyjne.

Fot. 2. Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Koninie

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Wojewódzka ewidencja zabytków

Wśród obiektów, które znalazły się w GEZ znajdują się także zabytki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Poniżej przedstawiono obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, które nie zostały wpisane do rejestru zabytków. Dla niżej wymienionych obiektów nie zostały opracowane karty GEZ, w związku z powyższym konieczne jest ich sporządzenie w ramach aktualizacji GEZ. Aktualizacja GEZ będzie jednym z głównych zadań w perspektywie 2024-2027.

Tabela 5. Zabytki ujęte w GEZ z wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres (lokalizacja)	Datowanie
1	Konin	park dworski		
2	Konin	mogiła wojenna	na terenie parku	1943 r.

Źródło: opracowanie własne

Kapliczki

Kapliczki to obiekty należące do obiektów małej architektury. Usytuowane są zazwyczaj przy skrzyżowaniach lub przy drogach głównych. Są żywymi miejscami kultu. Mieszkańcy poszczególnych wsi dbają o ich stan, otaczają je czcią i szacunkiem oraz modlą się przy nich głównie w maju – miesiącu maryjnym.

Z terenu Gminy Rędziny wyróżnić można 2 przydrożne kapliczki, które figurują w GEZ. Są to kubaturowe, tynkowane obiekty w Rędzinach i Rudnikach. Kapliczka w Rędzinach jest w złym stanie i wymaga pilnych działań remontowo-konserwatorskich, w przeciwieństwie do kapliczki w Rudnikach, która jest w bardzo dobrym stanie. Ich czas powstania szacuje się od XIX w. do pocz. XX w. Kapliczka w Rudnikach znajduje się przy skrzyżowaniu ulicy Częstochowskiej i Dworcowej. Wzniesli ją mieszkańcy Rudnik w ww. miejscu, ponieważ w pobliżu znajdowały się liczne stawy. Kapliczka miała chronić miejscową ludność przed powodzią i utonięciami, dlatego też w kapliczce znajduje się figura św. Jana

Nepomucena – patrona tonących, Jezuitów i chroniący przed powodzią. Forma kapliczki ewaluowała na przestrzeni lat. Pierwotnie, figura św. Jana Nepomucena znajdowała się na niewysokiej kolumnie. W latach 30. XX wieku mężczyźni z Rudnik Starych w miejsce kolumny wzniesli z kamienia wapiennego kapliczkę kubaturową. Z kolei w latach 1936 – 1938 miejscowy kowal – Marcin Bartnik wykonał metalową kratę wejściową. Przez długi czas w kapliczce znajdowała się figura św. Otylii, pochodząca z kaplicy stojącej nieopodal Kościoła św. Otylii w Rędzinach, datowana na rok 1430. Przez kilkadziesiąt lat obiekt utożsamiany był z figurą św. Maryi, ponieważ przemaalowano go na niebiesko. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku została przeniesiona do Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej, gdzie znajduje się do dziś. Jest jednym z najważniejszych zabytków pochodzących z Gminy Rędziny. Kapliczką opiekują się mieszkańcy ul. Częstochowskiej oraz strażacy OSP Rudniki.

Na terenie gminy występują również inne historyczne kapliczki nie znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Należy do nich zaliczyć kapliczkę, która znajduje się w Rędzinach przy skrzyżowaniu ulicy Nowej i Wolności. Obiekt powstał w 1900 roku, na miejscu wcześniej znajdującego się tu drewnianego krzyża. W 1934 roku mieszkańcy Rędzin przeprowadzili jej renowację, dodano duży, kuty krzyż podwajający wysokość całego obiektu, a także tabliczkę informującą o fundatorach.

Tabela 6. Zabytkowe kapliczki

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Materiał
1	Rędziny	kaplica p.w. Nieustającej Pomocy	ul. Wolności – przed budynkiem nr 87	XIX w.	zły	tynkowana
2	Rudniki	kapliczka murowana	ul. Częstochowska, między nr 12 i nr 14	pocz. XX w.	bardzo dobry	tynkowana

Źródło: opracowanie własne

Fot. 3. Kapliczka p.w. Nieustającej Pomocy w Rędzinach

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Parki

Zabytkowe założenia zieleni zakładane były tuż przy obiektach rezydencjonalnych. Stanowiły odskocznnię od codzienności dla właścicieli majątków, były miejscem ukojenia i osobliwym spotkaniem z przyrodą. Założenia te projektowane były przez specjalistów, często musiały być wkomponowane w lokalną topografię, np. ciek wodny, wzniesienia, zbiorniki wodne, ciągi komunikacyjne. Częścią parków były aleje i szpalery wysadzone przy drogach prowadzących do dworu.

Na terenie Gminy Rędziny zachowały się dwa XIX-wieczne parki w miejscowościach: Konin i Kościelec. Park w Koninie znajduje się przy ul. Parkowej i Karola Łąckiego. Zajmuje obszar ponad 6 ha i na jego terenie znajdują się ruiny dawnego dworu Łąckich oraz mogiła wojenna z II wojny światowej. Park w części wschodniej znajduje się we własności Gminy Rędziny, zaś w pozostałej do osoby prywatnej. Jego stan należy ocenić na dostateczny, występuje tu wiele samosiewów, park częściowo jest zaśmiecony. Park w Kościelcu zachowany został w szczątkowym stanie. Drzewostan występuje głównie przy budynku dworu. Aleja znajdująca się w części północnej stanowi przykład zaprojektowanej formy krajobrazowej. Park liczy nieco ponad 1 ha w wyznaczonych granicach założenia.

Tabela 7. Parki

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Stan zachowania	Powierzchnia	Wpis do rejstru
1	Konin	park dworski	XIX w.	dostateczny	ok. 6,1	nie
2	Kościelec	park	XIX w.	dostateczny	ok. 1,1	tak

Źródło: opracowanie własne

Fot. 4. Park w Koninie

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Budynki mieszkalne

Budynki mieszkalne stanowią ponad połowę wszystkich obiektów zabytkowych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i jest to najliczniejsza grupa zabytków będących w GEZ. Są w sposób szczególnie narażone na wszelkiego rodzaju przekształcenia, co związane jest z różną świadomością ich właścicieli w nawiązaniu do zachowania dziedzictwa materialnego, jakim są właśnie zabytkowe domy. Należy do nich zaliczyć m.in. zewnętrzne ocieplenie ścian, niewłaściwą wymianę stolarki okiennej i drzwiowej poprzez zastosowanie niepierwotnych rozmiarów oraz materiału, zakrywanie detali architektonicznych, rozbudowanie budynków – dodawanie nowych kondygnacji, przybudówki, nieumiejętne zmiany pokrycia dachowego, itp. Na terenie Gminy Rędziny wyróżnić można dwa typy historycznego budownictwa mieszkalnego. Pierwszy związany jest budownictwem drewnianym, są to skromne domy jednokondygnacyjne, jednorodzinne z dachami dwuspadowymi, krytymi dachówką w białym kolorze. Ustawione są głównie szczytowo względem drogi, posiadają skromny detal architektoniczny. Szczyty elewacji bocznych szalowane są w jodełkę, a poniżej występują niewielkie okapniki. Na terenie gminy znajdują się także budynki mieszkalne wybudowane z wapienia, który był naturalnym budulcem wydobywanym w pobliskich Rudnikach. Obiekty te posiadają dachy dwuspadowe, które obecnie kryte są różnym materiałem: papą, blachą prostą, blachą falistą, blachodachówką, czy dachówką białą. Liczyły jedną kondygnację, czasami podwyższone o ściankę

kolankową, usytuowane zarówno szczytowo, jak i kalenicowo. Posiadały gzymsy, oculusy, bonie lub lizeny zaakcentowane cegłą czerwoną. Osobny typ budownictwa reprezentują wielorodzinne, pokolejowe budynki mieszkalne w Rędzinach przy ul. Dworcowej. Obiekty te są wybudowane zostały z cegły czerwonej, charakteryzują się wieloosiowym układem, łukowymi gzymsikami nadokiennymi oraz częściowo zachowaną pierwotną, drewnianą stolarką okienną i drzwiową. Datowanie wszystkich ww. budynków przypada na pocz. XX w. oraz lata przed II wojną światową.

Fot. 5. Przykład budownictwa mieszkalnego w Rędzinach

Źródło: fotografia własna

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rędziny, dopuszcza się adaptację (przebudowę) obiektów z zachowaniem charakterystycznych elementów ukształtowania i wystroju. W przypadku złego stanu technicznego obiektu (udokumentowanego) dopuszcza się rozbiórkę obiektu za zgodą służb ochrony zabytków. W obu przypadkach wszelkie działania należy poprzedzić wykonaniem uproszczonej inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej.

Gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego, a zatem mogą być z niej wyłączone, jak i włączane nowe obiekty.

5.5. Strefy ochrony konserwatorskiej

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rędziny, na terenie gminy obowiązują strefy ochrony konserwatorskiej. Poniżej wskazano te, które opisano w ww. dokumencie.

1) Strefa ochrony krajobrazu kulturowego w Rudnikach:

B1 - zespół pofolwarczny w Rudnikach:

Zasady zagospodarowania:

- utrzymanie historycznego rozplanowania zespołu;
- lokalizacja ewentualnych nowych obiektów w nawiązaniu do zachowania układu kompozycyjnego budynków;
- przywrócenie charakteru podjazdu terenowi pomiędzy ulicą a budynkiem po jej wschodniej stronie;
- wymóg zachowania starodrzewu;
- ograniczenie wysokości nowych obiektów do 2 kondygnacji z dachem wysokim, symetrycznym;
- wymóg stosowania tradycyjnych zewnętrznych materiałów wykończeniowych;
- postulowane zachowanie muru, otaczającego część gospodarczą.

B2 - zespół obiektów przemysłowych i mieszkalnych w Rudnikach:**Zasady zagospodarowania:**

- zachowanie i konserwacja obiektów (domy przy ul. Fabrycznej i Dworcowej);
- postulowane utrzymanie dotychczasowego rozplanowania zespołu zabudowy;
- w przypadku nowych realizacji wymóg nawiązania do charakteru istniejącej zabudowy.

K1 - strefa ochrony krajobrazu kulturowego w Rudnikach

Strefa obejmuje kompleks wyrobisk i hałd po eksploatacji wapienia.

Zasady zagospodarowania:

- zachowanie zasadniczego obrysu wyrobiska (wymóg) i hałd (postulat);
- kompleksowe zagospodarowanie terenu w sposób nie zakłócający jego jednorodności przestrzennej (postulat).

2) Strefa ochrony krajobrazu kulturowego w Kościelcu**B3 - zespół podworski w Kościelcu****Zasady zagospodarowania:**

- wymóg utrzymania historycznego rozplanowania zespołu;
- lokalizacja nowych obiektów w nawiązaniu do zachowanego tradycyjnego rozplanowania zespołów dworskich;
- ograniczenie wysokości nowych obiektów do 1 kondygnacji i 4,0m od średniego poziomu terenu do okapu; wymóg stosowania dachów wysokich, symetrycznych;
- wymóg stosowania tradycyjnych zewnętrznych materiałów wykończeniowych;
- zakaz usuwania starodrzewu z wyjątkiem drzew chorych, suchych, zagrażających bezpieczeństwu ludzi;
- wymóg opracowania kompleksowego projektu zagospodarowania terenu zespołu, wyprzedzającego podejmowanie jakichkolwiek prac w jego obrębie.

E1 - strefa ochrony ekspozycji zespołu podworskiego**Zasady zagospodarowania:**

- wymóg ograniczenia wysokości nowych lub rozbudowywanych budynków do jednej kondygnacji i 4,5 m od poziomu terenu do linii okapu;
- wymóg stosowania dachów wysokich, symetrycznych, o nachyleniu połaci min.35°;
- stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych.

3) Odosobnione strefy ochrony konserwatorskiej**B4 - zespół kościoła, plebanii i cmentarza w Rędzinach****Zasady zagospodarowania:**

- wymóg zachowania układu kompozycyjnego istniejących obiektów: cmentarza, plebanii, kościoła wraz z ogrodzeniem kościoła i plebanii;
- wymóg prowadzenia zabiegów konserwatorskich;
- zakaz usuwania starodrzewu z wyjątkiem drzew chorych, suchych, zagrażających bezpieczeństwu ludzi;
- wymóg zachowania „in situ” historycznych nagrobków (pochodzących sprzed 1939 r. lub wyznaczonych w odrębnym opracowaniu).

B5 - zespół pofolwarczny w Koninie**Zasady zagospodarowania:**

- wymóg utrzymania historycznego rozplanowania zespołu;
- lokalizacja nowych obiektów w nawiązaniu do zachowanego tradycyjnego rozplanowania zespołów dworskich, wymóg ograniczenia wysokości do dwóch kondygnacji, w tym poddasze użytkowe, z wymogiem stosowania dachów wysokich symetrycznych;
- wymóg stosowania tradycyjnych zewnętrznych materiałów wykończeniowych;
- wymóg opracowania kompleksowego projektu zagospodarowania terenu zespołu, wyprzedzającego podejmowanie jakichkolwiek prac w jego obrębie;
- do czasu opracowania projektu zagospodarowania terenu zespołu - zakaz dosadzeń oraz usuwania starodrzewu, z wyjątkiem drzew chorych, suchych, złamanych i zagrażających bezpieczeństwu ludzi.

K2 - strefa ochrony krajobrazu kulturowego Madalin

Strefa obejmuje zespół pofolwarczny wraz z wsią Madalin

Zasady zagospodarowania:

- wymóg zachowania istniejącego starodrzewu;
- ograniczenie wysokości nowych i przebudowywanych obiektów do 2 kondygnacji i 6,5 m od poziomu terenu do okapu;
- wymóg stosowania dachów symetrycznych, o nachyleniu min. 35°;
- stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych.

K3 - strefa ochrony krajobrazu kulturowego Pańskie

Strefa obejmuje zespół zadrzewień śródpolnych w przysiółku Pańskie.

Zasady zagospodarowania:

- wymóg utrzymania istniejących zadrzewień oraz ich uzupełniania;
- wytyczanie podstawowego układu komunikacyjnego dla sąsiadujących terenów w oparciu o istniejące zadrzewienie (postulat).

K4, K5, K6 - strefa ochrony krajobrazu kulturowego - drogi historyczne**Zasady zagospodarowania:**

- w przypadku prac scaleniowych, modernizacji układu komunikacyjnego itp., wymóg zachowania przebiegu dróg w terenie;
- postulowane uczytelnienie przebiegu nasadzeniami o tradycyjnym składzie gatunkowym.

4) Strefy obserwacji archeologicznej - OW1, OW2, OW3, OW4**Zasady zagospodarowania:**

- wymóg prowadzenia wszelkich prac naruszających strukturę gruntu oraz zadrzewień pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim;
- obowiązek wyprzedzającego powiadamiania organu właściwego o planowanych pracach.

Większość ww. obiektów nie znajduje się w gminnej ewidencji zabytków, w związku z powyższym konieczna jest aktualizacja Studium/opracowanie Planu Ogólnego, w którym zaktualizowane zostaną zapisy dotyczące ochrony i kształtowania stref ochronnych.

5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

W podrozdziale 5.6. wskazano zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Wszystkie niżej wymienione obiekty wpisane zostały do rejestru zabytków. Obiekty te stanowią pewien wyróżnik na tle innych w regionie, przez co ich identyfikacja nie stanowi większego problemu, szczególnie dla miejscowej społeczności. Zabytki te posiadają wysokie walory artystyczne i historyczne. Ich obecność na stałe wpisała się w krajobraz gminy, są dla niej charakterystyczne i niepowtarzalne, jednocześnie związane czasem, miejscem i otaczającą przestrzenią. Poniżej krótko scharakteryzowano najważniejsze obiekty zabytkowe (zabytki rejestrowe) z terenu gminy oraz przedstawiono ich fotografie.

Kościelec – dwór

Dwór zbudowany został w 1 połowie XIX wieku przez Madalińskich. Ostatnimi właścicielami była rodzina Wereszczyńskich. W latach 1939-1945 obiekt zamieszkiwała rodzina niemiecka. Po 1945 r. dwór przejął skarb państwa na siedzibę Gromadzkiej Rady Narodowej oraz kilka mieszkań. Od 1960 r. obiekt użytkowany jest jako przedszkole. Częściowo przeznaczony na mieszkania. Budynek o cechach klasycystycznych, jednokondygnacyjny z poddaszem użytkowym, 12-osiowy od strony fasady, wolnostojący, asymetryczny, otynkowany, ustawiony szczytowo. Od strony wschodniej i zachodniej dobudówki. Obiekt wzniesiony na wyodrębnionej podmurówce, dach mansardowy kryty dachówką ceramiczną, w dobudówkach dach dwuspadowy. W połąci dachowej od północy wystawka trójosiowa, od południa wystawka dwuosiowa – obie z dodatkowymi okapnikami. Wejście główne poprzedzone 4-kolumnowym portykiem z kolumnami tokańskimi podtrzymującymi balkon z balustradą trałkową. Stolarka okienna z zachowaną rytmiką rozmieszczenia, pcw, sześciopolowa z zachowanym wymiarem i kształtem, stolarka drzwiowa współczesna. Z elementów dekoracyjnych wyróżnić można gzyms cokołowy, odcinkowe gzymsy podokienne, gzyms wieńczący, czy oculusy z girlandami poniżej. Na budynku znajduje się tablica poświęcona Wandzie Wereszczyńskiej, artystce i malarce, która urodziła się w dworze w Kościelcu.

Fot. 6. Dwór w Kościelcu

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Kościelec – park

Park w Kościelcu reprezentowany jest przez skromnie zachowany drzewostan w postaci drzew iglastych i jesionów występujących w najbliższym otoczeniu dworu. Jego powierzchnia w granicach ochrony konserwatorskiej wynosi ok.1,1 ha. W części północnej znajduje się okazała aleja jesionów, która prowadzi do obecnego boiska sportowego. Na obszarze parku znajduje się plac zabaw oraz siłownia zewnętrzna.

Fot. 7. Park w Kościele

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Rędziny – kościół

Historia kościoła w Rędzinach rozpoczyna się od 1624 r., kiedy to utworzono tu filię mstowskiej parafii. W centrum Rędzin, na wzgórzu, wzniesiono niewielki kościół z kamienia wapiennego. Świątynię wybudowano przy figurce św. Otylii i owianym legendą źródelku, które miało leczyć chorych ze ślepoty. W tym czasie kościół w Rędzinach chętnie odwiedzany był przez pielgrzymów również ze względu na relikwie św. Otylii, które znajdowały się w świątyni. Oprócz pątników na nabożeństwa uczęszczali mieszkańcy m.in.: Rudnik, Marianki Rędzińskiej, Marianki Kościeleckiej, Rząsaw, Wyczerp i Mirowa. Coraz większa liczba wiernych uczęszczających do kościoła spowodowała powstanie samodzielnej parafii w 1866 r. Konsekracji dokonał biskup wrocławski Michał Marczewski. W 1897 r., pomimo trudnych czasów dla Polaków będących pod zaborami, dzięki parafianom, zakładom przemysłowym w Rudnikach, a także ówczesnemu proboszczowi ks. Bolesławowi Wróblewskiemu rozpoczęto budowę nowego kościoła. Budowa trwała do 1901 r., konsekrację sprawował 4 lipca 1903 r. biskup S. Zdzitowiecki. Stary kościół rozebrano w 1899 r. W latach 1921 - 1923 nowy kościół został wyremontowany staraniem ks. Jana Łabędy na skutek zniszczeń podczas I wojny światowej. Wtedy też dobudowano filary i przypory zewnętrzne, później odremontowano wieżę. Teren przykościelny został uporządkowany w latach 1948 – 1954 za probostwa ks. Stanisława Gołaszewskiego. Wtedy też wybudowano mur otaczający kościół. Za proboszcza ks. Maraiana Kubisia (1966 – 1978) ankrowano mury kościoła i wieży, wybudowano kolejne przypory, uzupełniono tynki. Ufundowano wówczas nowe ławki, 3 dzwony, 4 dębowe konfesjonały. W 1994 r. podjęto prace remontowe mające na celu zabezpieczenie wieży kościoła. Rozebrano pinakle stojące na przyporach, zrekonstruowano przyporę pod rozebrany pinaklem i uszkodzonym gzymsem przy oknie głównym. W 2002 r. rozpoczęto wymianę okien. W 2005 r. odtworzono krzyż wieńczący wieżę, który rok wcześniej został uszkodzony. W latach 2006-2007 renowację przeszła wieża kościoła i przypory w portalu. Kolejna renowacja wieży miała miejsce w 2013 r., otwory okienne zostały wypełnione witrażami. W 2014 r. elewacje kruchty i dolnej części wieży poddano renowacji, opracowano system elektrycznego ogrzewania kościoła. W 2015 r. zaczęto wzmacniać i stabilizować jedną z uszkodzonych przypór. Obecna, neogotycka świątynia jest jedną z większych w regionie, wybudowane z cegły czerwonej, klinkierowej. Reprezentuje typ świątyni bazylikowej. Jest to trójnawowa świątynia ze zdecydowanie niższymi nawami bocznymi krytymi dachami pulpitowymi. Nawa główna z dachem dwuspadowym, przykryta blachą płaską. Prezbiterium zakończone trójbocznie, o wysokości nieznacznie niższej od nawy głównej. Kościół charakteryzuje bardzo wysoka, 5-kondygnacyjna wieża dzwonnicza z podłużnymi, długimi żaluzjami. Wieża ujęta została w koronę, zwieńczona wielobocznym, szpiczastym dachem hełmowym. Kościół

oplatają liczne przypory z daszkami pulpitowymi. Fasada kościoła z charakterystycznymi pinaklami. Portal typowy dla świątyń neogotyckich, strzelisty, ze sterczynami, zwieńczony wimpergą. Drzwi dwuskrzydłowe z okuciami i nadświetlem oraz szklaną rozetką. Powyżej architrawu tondo z płaskorzeźbą Chrystusa, datą budowy oraz okiem opatrności. Kościół z licznym detalem architektonicznym, np. blendy, fryzy, gzymsy, lizeny, maskwerki. Msze św. odprawiane są w niedziele i święta o godz.: 7:00, 9:00, 10:15, 11:30, 17:00 (nie ma w lipcu i sierpniu), w dni powszednie o godz.: 17:00 i 17:30 oraz w święta w dni pracy o godz.: 9:00 i 17:00. Ogólny stan kościoła należy ocenić jako dobry.

Fot. 8. Kościół parafialny pw. św. Otylii w Rędzinach

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Rędziny – cmentarz

Cmentarz parafialny w Rędzinach zlokalizowany jest na zachód od kościoła. Jego kształt przypomina wydłużony prostokąt, zaś powierzchnia wynosi ok. 2,2 ha. Występuje na nim liczny starodrzew, jak i historyczne nagrobki, głównie z pocz. XX w. Częścią zapomnianych nagrobków o znaczeniu historycznym opiekują się uczniowie ZSP 1 w Rędzinach, o czym informują tabliczki ustawione przy grobach. Północną granicę cmentarza wyznacza ul. Cmentarna, zaś zachodnią ul. Bankowa. Ciągi piesze utwardzone, układ czytelny, cmentarz czynny, odbywają się regularne pochówki, widoczny w krajobrazie miejscowości. Ogólny stan cmentarza należy ocenić jako dobry, część historycznych nagrobków wymaga prac renowacyjnych.

Fot. 9. Cmentarz parafialny w Rędzinach

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

Rudniki – piece wapiennicze

Obiekty wybudowano z cegły czerwonej, powstały najprawdopodobniej przed 1900 r., brak jest znanej dokładnej daty budowy. Zbudowane zostały dla właściciela Rudnik – Kanigowskiego, który w tym też okresie rozpoczął eksploatację pobliskiego kamieniołomu wapienia, dostarczającego potrzebny surowiec. Piece pozostały w posiadaniu rodziny Kanigowskich aż do 1939 r. Rozpoczęta II wojna światowa przyczyniła się do zaprzestania ich eksploatacji. Od tego czasu piece pozostają nieużytkowane, a ich stan zachowania ulega pogorszeniu. Pierwotnie połączone były drewnianym pomostem załadowniczym na poziomie korony, gdzie wsad dostarczano prymitywnym wyciągiem mechanicznym, który w latach 30. XX w. został zelektryfikowany. Pomost rozebrano po 1945 r. W 1962 r., podczas wyrównywania terenu otaczającego piece, nadsypano teren przy piecu południowym tak, że obecny poziom otoczenia sięga sklepień usytuowanych w przyziemiu otworów wydobywczych. Obie budowle to typowe, wolnostojące piece szybowe wapiennicze. Są cennym przykładem architektury przemysłowej, ważnym dla gminy i regionu. Stan techniczny obiektów jest niezadowalający.

Fot. 10. Piece wapiennicze w Rudnikach

Źródło: fotografia własna, 2023 r.

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT

Ocenę stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Rędziny przeprowadzono za pomocą analizy SWOT, w której wskazano mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia. Poniższe zapisy przedstawione w układzie tabelarycznym wynikają z analizy dokumentów programowych na szczeblu gminnym, inwentaryzacji terenowej oraz własnych wywodów i spostrzeżeń. Ogółem, jest to cały zbiór wniosków odnoszący się do zasobu kulturowego Gminy Rędziny. Analiza SWOT ma na celu wyłonienie określonych założeń projektowych.

Tabela 8. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy

Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> Możliwość pozyskania środków europejskich z perspektywy finansowej 2021-2027. Możliwość finansowania prac konserwatorskich ze środków budżetu państwa, w sposób szczególnie w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Zmieniona ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wymusza opracowanie Planów ogólnych – 	<ol style="list-style-type: none"> Brak programu opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym w perspektywie 2024-2027. Zmiany prawne w zakresie prowadzenia badań archeologicznych. Brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027

<p>zwiększona rola zabytków w procesie planowania.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Edukacja mieszkańców gminy w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. 5. Wykorzystanie zabytków na cele ogólnospołeczne, turystyczne i gospodarcze. 6. Systematyczna praca nad dokumentacją związaną z zabytkami, np. aktualizacja GEZ, gminnego programu opieki nad zabytkami. 7. Przystąpienie do prac remontowych i konserwatorskich mających na celu polepszenie stanu zabytków. 8. Ujęcie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w programach i planach krajowych, województwa, powiatu. 9. Wzrost zainteresowania dziedzictwem kulturowym i zabytkami. 10. Wysoki potencjał zabytków rejestrowych, w sposób szczególny kościoła w Rędzinach, dworu w Kościelcu i pieców wapienniczych w Rudnikach. 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań przyrody: huragany, grad, burze, upały. 5. Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań człowieka: podpalenia, rabunek, dewastacja. 6. Kosztowne i rosnące wydatki na prace przy obiektach zabytkowych. 7. Niechęć właścicieli obiektów zabytkowych do służb ochrony konserwatorskiej oraz do obowiązujących przepisów względem zabytków. 8. Samowolne działania przy zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich. 9. Inwestycje w sąsiedztwie zabytków nieuwzględniające historycznego charakteru miejsca. 10. Roszczeniowa postawa właścicieli względem zabytków. 11. Niezrozumienie społeczne dotyczące tematyki zabytków. 12. Kończąca się perspektywa lokalnego programu rewitalizacji do 2023 r.
Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowane MPZP uwzględniające ochronę zabytków oraz całościowe pokrycie planami obszaru gminy. 2. Występujące obiekty wpisane do rejestru zabytków. 3. Występujące cenne zabytki ruchome. 4. Gminna ewidencja zabytków przyjęta Zarządzeniem Wójta. 5. Istniejące dziedzictwo niematerialne, np. liczne legendy. 6. Działające kola gospodyń wiejskich, organizacji pozarządowych związanych z dziedzictwem kulturowym, zespoły ludowe. 7. Kamień wapienny jako tradycyjny, naturalny budulec występujący w krajobrazie kulturowym gminy. 8. Zachowane przykłady pieców wapienniczych. 9. Objęcie ochroną konserwatorską pieców wapienniczych w Rudnikach jako przykładu historycznych budynków przemysłowych. 10. Prowadzenie od 2021 roku na facebooku gminy projektu "Rędziny - Gmina z historią". 11. Przyjęta uchwała przez Radę Gminy w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nieaktualizowana gminna ewidencja zabytków architektury budownictwa. 2. Brak gminnej ewidencji zabytków archeologicznych. 3. Nieaktualne zapisy w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy dotyczące zabytków. 4. Zły i bardzo zły stan części obiektów znajdujących się w GEZ, np. piece wapiennicze w Rudnikach. 5. Występujące obiekty historyczne, które nie są chronione, ujęte w ewidencji. 6. Zanikający zasób obiektów zabytkowych na skutek ich złego stanu, postępującej degradacji, braku opieki. 7. Brak oznakowania zabytków rejestrowych. 8. Niewystarczające środki finansowe właścicieli zabytków na prace konserwatorskie i remontowe. 9. Niewielkie nasycenie stanowisk archeologicznych. 10. Znikoma liczba cyklicznych imprez promujących dziedzictwo lokalne gminy.

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Założenia projektowe zostały przedstawione w układzie: priorytet, kierunek działania, zadanie. Wypracowane priorytety są założeniem ogólnym, na który składają się kierunki działań. Na kierunki działań składają się z kolei zadania. Zadania są ostatnim elementem hierarchicznej piramidy będąc jej najmniejszą częścią wskazując najbardziej szczegółowe prace. Priorytety, kierunki i zadania określono w podrozdziałach rozdziału 7.

W art. 4. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wskazano że ochrona zabytków polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ponadto należy przypomnieć zapisy art. 87 ust.2 odwołujące się do celów GPOnZ:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Dzięki zaangażowaniu władz gmin oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami możliwe było wypracowanie założeń projektowych. Te opracowane zostały na podstawie analizy stanu dziedzictwa kulturowego gminy, analizy SWOT, dokumentów strategicznych i planistycznych gminy, diagnozie gminnej ewidencji zabytków, stanu poszczególnych obiektów, a także doświadczeń wypracowanych w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym.

Zaproponowany spójny pakiet rozwiązań, jak i konkretnych zadań powinien przyczynić się do ogólnej poprawy i tak już dobrego stanu i wizerunku dziedzictwa kulturowego gminy. W sposób szczególny dotyczy to dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym zabytków z terenu gminy.

7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Wypracowane priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027 uwzględniają cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jednocześnie sformułowane zostały w perspektywie wieloletniej.

Wyznaczono następujące priorytety:

- 1. Rewaloryzacja zabytków.**
- 2. Dokumentacja i zachowanie krajobrazu kulturowego.**
- 3. Edukacja i promocja gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe.**

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

Określono długofalowe kierunki działań (wykraczające często ponad 4-letni okres obowiązywania Programu) wraz z oczekiwanymi rezultatami. Wyznaczono następujące kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rędziny na lata 2024-2027:

- 1.1. Zapobieganie degradacji zabytków.**
- 1.2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków.**
- 2.1 Dokumentacja.**
- 2.2 Wzrost znaczenia zabytków i krajobrazu kulturowego.**
- 2.3 Zachowanie ładu przestrzennego.**
- 3.1 Edukacja.**
- 3.2 Promocja.**

7.3 Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

W ramach wyznaczonych 7 kierunków działań wskazano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027. Zgodnie z art. 87 ust 5 z realizacji programu wójt sporządzi co 2 lata sprawozdanie z realizacji programu i przedstawi je radzie gminy. W związku z powyższym zaproponowane zadania podzielono na 2 etapy. Pierwszy na lata 2024-2025, za który opracowane zostanie sprawozdanie z początkiem 2026 r. oraz drugi przypadający na lata 2026-2027. Sporządzenie sprawozdania będzie miało kluczowy wpływ na realizację pozostałych zadań w latach 2026-2027.

Zadania w okresie 2024-2025 będą miały charakter przygotowawczy, zaś większość pozostałych zadań zrealizowana zostanie w latach 2026-2027. Dla części zadań wyznaczono 4-letni okres obowiązywania. Kolorem niebieskim zaznaczono okres realizacji, zaś kolor biały oznacza brak realizacji w danym etapie. W poniższej tabeli zaproponowano także kto będzie odpowiadał za wykonanie zadania. Nie jest to jednak podział obligatoryjny, ponieważ realizacja lub część realizacji danego zadania może odbyć się przy udziale/współudziale innych lub dodatkowych podmiotów, których nie można wskazać na obecnym etapie programowania. Niezmiernie ważnym jest współdziałanie władz Gminy z jej jednostkami organizacyjnymi oraz pozostałymi osobami/podmiotami zaangażowanymi w realizację zadań.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027

Tabela 9. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków				
Kierunki działań	Zadania	2024-2025	2026-2027	Realizator
1.1 Zapobieganie degradacji zabytków	1. Modernizacja schodów, balkonu oraz elewacji wejściowej zabytkowego Dworu Wereszczyńskich w którym funkcjonuje Gminne Przedszkole w Kościelcu.			UG
	2. Modernizacja instalacji centralnego ogrzewania, wody użytkowej i kotłowni w zabytkowym Dworze Wereszczyńskich w którym funkcjonuje Przedszkole w Kościelcu.			UG
	3. Wykonanie robót budowlanych w zakresie docieplenia stropu i izolacji przeciwwilgociowej wraz z remontem piwnicy w zabytkowym Dworze murowanym w Kościelcu.			UG
	4. Modernizacja nawierzchni dojazdu na terenie placu zabytkowego Dworu Wereszczyńskich.			UG
	5. Prowadzenie działań mających na celu coroczne przyznawanie dotacji na prace remontowo-konserwacyjne przy zabytkach z budżetu gminy.			UG
	6. Pozyskiwanie źródeł zewnętrznych na renowację, konserwację i remonty zabytków.			UG
	7. Prowadzenie bieżących prac remontowo-konserwacyjnych przy zabytkowych obiektach własnych gminy.			UG
	8. Prowadzenie konserwacji i renowacji kościoła w Rędzinach.			P
1.2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków	1. Ustawienie tabliczek informacyjno-historycznych wraz z dawnymi fotografiami przy wybranych zabytkach.			UG
	2. Podjęcie działań mających na celu oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków.			UG
	3. Przeprowadzenie dnia otwartego/dni otwartych dla mieszkańców gminy wraz z możliwością zwiedzania dworu w Kościelcu pełniącego funkcję przedszkola, po jego renowacji.			UG
	4. Zatrudnienie historyka/przewodnika na dni otwarte, który podczas zwiedzania dworu przybliżyłby historię miejscowości, dworu, jego dawnych właścicieli oraz ekspozycję obiektu.			UG
Priorytet 2. Dokumentacja i zachowanie krajobrazu kulturowego				
2.1. Dokumentacja	1. Opracowanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków architektury i budownictwa.			UG
	2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.			UG
	3. Przyjęcie Zarządzeniem aktualizacji gminnej ewidencji zabytków.			UG
	4. Opracowanie gminnego programu rewitalizacji uwzględniającego potencjały kulturowe oraz znaczenie zabytków, jako istotnego czynnika kształtującego sferę techniczną.			UG
	5. Opracowanie aktualizacji planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.			UG
	6. Opracowanie dokumentacji umożliwiającej stosowanie ulg podatkowych dla właścicieli budynków zabytkowych.			UG
	7. Opracowanie sprawozdania z realizacji GPOnZ.			UG
	1. Podjęcie współpracy z właścicielem pieców wapienniczych w Rudnikach w celu ich ratowania.			UG

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027			
2.2. Wzrost znaczenia zabytków i krajobrazu kulturowego	2. Przeprowadzenie kwesty na rzecz ratowania historycznych nagrobków w Rędzinach.		UG
	3. Rozszerzenie zakładki „warto zobaczyć” na stronie internetowej gminy o aktualne fotografie najważniejszych zabytków gminy, fotografie archiwalne oraz opisy zabytków.		UG
	4. Dalsze prowadzenie ciekawego i potrzebnego projektu "Rędziny - Gmina z historią" na facebooku gminy.		UG
2.3. Zachowanie ładu przestrzennego	1. Wspieranie działań mających na celu podtrzymanie tradycji budowy budynków mieszkalnych w historycznych koncepcjach, np. budownictwo z kamienia wapiennego.		UG
	2. Zachowanie istniejących ekspozycji krajobrazu kulturowego, w sposób szczególny panoramy kościoła w Rędzinach.		UG
	3. Opracowanie Planu Ogólnego uwzględniającego zasady ochrony i zagospodarowania obiektów/zespołów zabytkowych, krajobrazu kulturowego oraz stanowisk archeologicznych.		UG
	4. Przestrzeganie zapisów nakazujących i zakazujących dla obiektów zabytkowych uwzględnionych w MPZP.		UG
Priorytet 3. Edukacja i promocja gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe			
3.1. Edukacja	1. Udział w szkoleniach, prelekcjach i wykładach związanych z rolą i ochroną dziedzictwa kulturowego dla pracowników Urzędu Gminy.		UG
	2. Organizacja konkursu wiedzy na temat historii gminy, jej przodków, zachowanego dziedzictwa oraz niezachowanych elementów tożsamościowych.		UG, GOK
	3. Organizacja wycieczek dla dzieci i młodzieży w ciekawe, historyczne miejsca gminy i regionu.		S, UG
	4. Zaangażowanie dzieci młodzieży w opracowanie krótkich biogramów osób, które pochowane są na cmentarzu w Rędzinach oraz ich zamieszczenie na tablicy historycznej na cmentarzu.		S, UG, P
3.2. Promocja	1. Stworzenie gadżetu turystycznego nawiązującego do dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy.		UG, GOK
	2. Wydanie krótkiego opracowania, książki dotyczącego legend z terenu gminy.		UG
	3. Promocja najważniejszych zabytków znajdujących się na terenie gminy poprzez wydanie folderu przyrodniczo-kulturowego gminy.		UG
	4. Wyeksponowanie najważniejszych zabytków gminy oraz jej historii w oparciu o spoty, filmy promocyjne, promocję w mediach.		UG
	5. Zwiększenie liczby imprez kulturalnych związanych z dziedzictwem niematerialnym.		UG

Źródło: opracowanie własne

Realizatorzy, wykaz skrótów:

P – Parafie;

GOK – Gminny Ośrodek Kultury;

UG – Urząd Gminy;

S – Szkoły.

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy oraz pozostałych depozytariuszy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie GPOnZ, gminnego programu rewitalizacji, Planu Ogólnego, przyjęcie Zarządzeń w sprawie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
2. instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, aplikowanie o dofinansowanie, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy krajowych, czy europejskich oraz pożyczki, dotacje, subwencje, nagrody, a także stosowanie finansowania w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego);
3. instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych strategiach, planach zagospodarowania, programach opieki nad zabytkami, itp. oraz pomiędzy dokumentami własnymi gminy. Ponadto współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, urzędem marszałkowskim, starostwem, parafiami, jednostkami własnymi gminy, właścicielami zabytków, pozostałymi organizacjami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami oraz współpraca ze wszystkimi realizatorami przypisanymi do zadań w Programie);
4. instrumentów kontrolnych (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sprawozdanie z realizacji Programu, opracowanie aktualizacji GPOnZ na lata 2027-2030, opracowanie aktualizacji GEZ).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Ustawodawca wymienił zadania związane z gminnym programem opieki nad zabytkami. Na podstawie ww. artykułu skonkretyzowano je poniżej na potrzeby niniejszego Programu.

Wójt Gminy Rędziny sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rędziny przyjmuje Rada Gminy Rędziny, po uzyskaniu opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego. Z realizacji Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Rędziny Wójt Gminy Rędziny sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Rędziny.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
- b) koszt wykonania zadań;
- c) efektywność ich wykonania.

Poniżej wskazano przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań, które mogą być pomocne przy opracowaniu sprawozdania.

W ramach priorytetu 1. Rewaloryzacja zabytków:

- liczba obiektów ogółem poddanych pracom remontowym i konserwatorskim;
- liczba obiektów będących we własności gminy, które zostały poddane pracom remontowym i konserwatorskim;
- liczba zabytków rejestrowych, które zostały oznakowane;
- liczba złożonych wniosków o dofinansowanie;
- liczba tabliczek informacyjno-historycznych ustawionych przy zabytkach;
- wartość finansowa pozyskanych środków zewnętrznych na ratowanie zabytków;
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich;
- wartość finansowa przyznanego wsparcia finansowego przez Gminę Rędziny w ramach dotacji na renowację i modernizację zabytków;
- liczba otrzymanych wniosków na renowację i modernizację zabytków w ramach budżetu gminy;
- liczba osób uczestnicząca w wydarzeniu związanym ze zwiedzaniem dworu w Kościelcu.

W ramach priorytetu 2. Dokumentacja i zachowanie krajobrazu kulturowego:

- liczba opracowanych kart GEZ architektury i budownictwa;
- liczba opracowanych kart GEZ archeologicznych.
- wartość zebranych datków na ratowanie historycznych nagrobków;
- liczba wejść na stronę internetową gminy w zakładce „warto zobaczyć”;
- liczba nowych artykułów na facebooku gminy związana z dziedzictwem kulturowym gminy;
- liczba opracowanych programów/strategii, w których uwzględniono tematykę dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu 3. Edukacja i promocja gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe:

- liczba spotkań szkoleniowych o tematyce dziedzictwa kulturowego i zabytków, w których uczestniczyli urzędnicy gminni;
- liczba osób, która wzięła udział w konkursach na temat historii gminy;
- liczba dzieci i młodzieży uczestniczącej w wycieczkach;
- liczba dzieci i młodzieży uczestniczącej w opracowaniu biogramów;
- liczba opracowanych materiałów promocyjnych i folderów;
- liczba zorganizowanych imprez nawiązujących do dziedzictwa niematerialnego;
- wartość finansowa na poczet zrealizowania imprez i festynów.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział ma charakter informacyjny. Poniżej przedstawiono przykładowe możliwości finansowania wskazanych w podrozdziale 7.3. zadań z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

W poszukiwaniu dofinansowania nie można ograniczać się wyłącznie do powszechnie znanych i dostępnych programów. Źródeł należy także szukać w ogłaszanych przez samorządy konkursach na realizację zadań z zakresu edukacji, kultury, promocji, w budżetach tzw. obywatelskich lub partycypacyjnych, a nawet w projektach społecznych dotyczących utworzenia np. klubów seniora, dziennych domów pomocy, przedszkoli, żłobków, gdzie w ramach cross-finansingu możliwe jest dostosowanie budynków, w tym zabytkowych do prowadzenia zajęć. Decydując się na złożenie wniosku, należy liczyć się z tym, że w każdym konkursie wniosków z podobnym zakresem działań wpływa dużo, a uzyskanie dofinansowania nie jest łatwe, m.in. ze względu na z góry przydzieloną alokację środków. Ponadto w zdecydowanej większości konkursów wymagany jest wkład własny. W związku z powyższym wnioskodawca z góry powinien zarezerwować określoną pulę środków.

Źródłami wsparcia działań w obszarze kultury w ramach budżetu państwa są:

- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków;
- programy MKiDN;
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- Fundusz Kościelny.

Wsparcie na zabytki prowadzą również jednostki samorządowe:

- środki własne gminy;
- Urząd Marszałkowski;
- Starostwo Powiatowe (Starostwo Powiatowe w Częstochowie od 5 lat nie przyznaje dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach).

Na działania związane z ochroną i wykorzystaniem zabytków można pozyskać środki z wielu programów w ramach środków europejskich, m.in. takich jak:

- Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027;
- Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027.

Szczegółowe informacje o zasadach i kryteriach możliwości pozyskiwania ww. środków są dostępne na stronach internetowych poświęconych ww. źródłom finansowania. Poniżej scharakteryzowano najbardziej popularne programy pomocowe.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. Wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są środki z administracyjnych kar pieniężnych, orzekanych od 1 stycznia 2018 r. na podstawie art. 107a-

107d ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w trybie działu IVa Kodeksu postępowania administracyjnego. Wpływami do Funduszu są ponadto nawiązki zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku (art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wpłaty na Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków będą dokonywane na rachunek bankowy prowadzony przez Bank Gospodarstwa Krajowego. W latach 2018-2020 udzielono 56 dotacji na łączną kwotę 10 mln 440 tys. 400 zł.

Programy MKiDN 2024

Programy Ministra z zakresu kultury mają na celu dofinansowanie zadań o charakterze projektowym z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Dzięki Programom Ministra wsparcie finansowe mogą otrzymać działania z zakresu kultury oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i historycznego, obejmujące m.in. szeroko rozumianą edukację, działalność artystyczną, kulturę cyfrową, działania promujące czytelnictwo, a także projekty infrastrukturalne. W latach 2016-2023 w ramach Programów Ministra na cele kulturalne przekazanych zostało łącznie 3,1 mld zł. Na rok 2024 przewidziano nabory m.in. na następujące programy, które nawiązują do wyznaczonych zadań w programie:

- groby i cmentarze wojenne w kraju - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń;
- kultura ludowa i tradycyjna - celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania;
- miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju - celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości;
- ochrona zabytków - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W edycji programu na 2024 r. planowane są dwa terminy naboru – do 31 października 2023 r. na prace planowane do wykonania w 2024 r. oraz do 31 marca 2024 r. na refundację prac, wykonanych w latach 2021-2023. Dokumentem wymaganym na etapie składania wniosku jest skan aktualnego na dzień składania wniosku pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków na prace, będące przedmiotem wniosku.
- ochrona zabytków archeologicznych - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków ma na celu odbudować blask zabytków w całej Polsce. Program realizowany jest poprzez promesy inwestycyjne udzielane przez BGK. Program skierowany

jest do jednostek samorządu terytorialnego na bezzwrotne dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. W ramach ogłoszonego Naboru, Wnioskodawcy przysługuje prawo do złożenia maksymalnie dziesięciu wniosków o dofinansowanie, w limicie dofinansowania nieprzekraczającym dla każdego z wniosków 3 500 000 zł. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:

- do 150 000 zł;
- do 500 000 zł;
- do 3 500 000 zł.

Wnioski o dofinansowanie składane są w formie elektronicznej przez aplikację BGK zamieszczoną na stronie internetowej www.bgk.pl. W ramach programu rządowego Polski Ład Gmina Rędziny otrzymała następujące dotacje:

1. Modernizacja schodów, balkonu oraz elewacji wejściowej zabytkowego Dworu Wereszczyńskich w którym funkcjonuje Gminne Przedszkole w Kościelcu, dotacja: 137 200,00 zł – edycja pierwsza;
2. Modernizacja instalacji centralnego ogrzewania, wody użytkowej i kotłowni w zabytkowym Dworze Wereszczyńskich w którym funkcjonuje Przedszkole w Kościelcu, dotacja: 480 200,00 zł – edycja pierwsza.
3. Wykonanie robót budowlanych w zakresie docieplenia stropu i izolacji przeciwwilgociowej wraz z remontem piwnicy w zabytkowym Dworze murowanym w Kościelcu, dotacja: 490 000,00 zł – edycja pierwsza.
4. Modernizacja nawierzchni dojazdu na terenie placu zabytkowego Dworu Wereszczyńskich, dotacja: 352 000,00 zł – edycja druga.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Oferta finansowania NFOŚiGW jest bardzo różnorodna, gdyż możliwość uzyskania dofinansowania obejmuje:

- środki krajowe;
- środki unijne;
- środki norweskie i EOG;
- System Zielonych Inwestycji – GIS;
- państwowe jednostki budżetowe;
- pomoc publiczną;
- wsparcie NFOŚiGW
- pomoc dla sektorów energochłonnych.

W ostatnich latach NFOŚiGW dofinansowywał prace związane z gruntowymi termomodernizacjami zabytkowych obiektów. Konkursy dotyczyły poprawy efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej, w tym budynków zabytkowych. Dofinansowania otrzymywały również projekty związane z rewaloryzacją cennych, zabytkowych założeń parkowych. Obecnie nie są prowadzone nabory, niemniej należy bacznie obserwować stronę internetową NFOŚiGW czy nabory się nie pojawiły. W najbliższym czasie należy spodziewać się nowych konkursów ze względu na priorytetowe działania w obszarze zmian klimatycznych oraz nowych polityk energetycznych.

Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43. budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Maksymalna kwota udzielonej dotacji z Funduszu Kościelnego w roku 2024 nie powinna przekraczać 200.000,00 zł.

W projekcie ustawy budżetowej na rok 2024 zaplanowano 11.000.000,00 zł. Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację w 2024 r. następujących zadań:

1. Konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo;
2. Wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej.

W ramach zadania 1 dotacje przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027

W ramach priorytetu VIII – Fundusze Europejskie na infrastrukturę dla mieszkańca (cel szczegółowy RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (EFRR) wsparcie zostanie przeznaczone na przedsięwzięcia w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego oraz produkty turystyczne o skali regionalnej, które w widoczny sposób przyczynią się do aktywizacji społecznej, zachowania tożsamości regionalnej i wzmocnienia regionalnego sektora kultury, zwiększania atrakcyjności oferty kulturalnej i turystycznej oraz opracowania rozwiązań modelowych. Renowacja, konserwacja, rewaloryzacja i restauracja obiektów zabytkowych (w tym pomników) nie może być pojedynczą interwencją, tylko musi stanowić część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali regionu lub lokalnej. Przewiduje się, że do 2029 r. liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem ma wynieść 8. Z kolei liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami - 6. Przewidziana kwota dofinansowania UE to 27 180 403,00 zł.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027

Niniejszy Program jest następcą Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko realizowanego w perspektywie finansowej 2014-2020. Jest to program europejski na lata 2021-2027 zarządzany na poziomie krajowym. Przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEniKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet całego programu: 135 mld zł, wkład UE: 111,7 mld zł.

Dotację na zabytki będzie można uzyskać na renowację, konserwację, rewaloryzację i restaurację obiektów zabytkowych (w tym pomników) w przypadku gdy nie będą to pojedyncze interwencje, tylko stanowiąc będą część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali kraju, regionu lub skali lokalnej.

W ramach priorytetu 7. Kultura, działania 7.1 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej wskazano podstawowe informacje, m.in.:

- cel szczegółowy: EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych;
- instytucję pośredniczącą: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- wysokość alokacji UE: 600 000 000,00 EUR;
- zakres interwencji: 166 - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury;
- działania: obszar 1 - rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej), obszar 2 - ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego;
- typ beneficjenta: organizacje społeczne i związki wyznaniowe, administracja publiczna, przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe, jednostki samorządu terytorialnego, administracja rządowa;
- maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie: 79,71%;
- maksymalny % poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję): 100%.

Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” to konkurs o wieloletniej tradycji, już od 1975 r. promuje właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, którzy w sposób wzorowy prowadzą prace budowlane, konserwatorskie, rewaloryzacyjne i adaptacyjne, a także działają systematycznie na rzecz właściwego utrzymania zabytków zgodnie z najwyższymi standardami badawczymi i wykonawczymi. Ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Procedury konkursowe prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków. Nagrodzenie i wyróżnieni otrzymują dyplomy Generalnego Konserwatora Zabytków i tablice „Zabytku Zadbanego” do oznakowania obiektów. Nagrodzone zabytki są prezentowane w dedykowanych wydawnictwach Narodowego Instytutu Dziedzictwa, przekazywanych właścicielom zabytków i przedstawicielom ogólnopolskiego środowiska konserwatorskiego. Rozstrzygnięcie edycji 2023 r. miało miejsce w czerwcu.

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi nabory wniosków o przyznanie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowane do wykonania w roku następującym po roku złożenia wniosku. Do siedziby

Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach wpłynęło 108 wniosków o udzielenie w 2023 roku dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, opiewających na łączną kwotę 32 344 823,80 zł wnioskowanych dotacji. Planowany w tym zakresie budżet urzędu wynosi 2 457 000,00 zł.

Od 22 kwietnia 2021 roku WKZ posiada możliwość przyznawania dotacji na prace konieczne do wykonania ze względu na uszkodzenie zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku, z zastrzeżeniem, iż:

- wnioski można składać przez cały rok na specjalnie przygotowanym druku – wniosek na prace konieczne przy uszkodzonym zabytku;
- planowany termin realizacji zadania nie powinien przekraczać 30 listopada roku, w którym zostanie złożony wniosek.

Szczegółowe zasady przyznania dotacji zawarto w zarządzeniu wewnętrznym nr 4/2021 Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach z dnia 12.05.2021 roku.

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach przyznaje także tzw. „refundacje” - dotacje za prace przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wykonane w okresie ostatnich trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Szczegółowe zasady przyznania refundacji zawarto w zarządzeniu wewnętrznym nr 5/2021 Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach z dnia 19.05.2021 roku.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

Na podstawie Uchwały nr V/27/4/2016 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 września 2016 r. w sprawie przyjęcia Regulaminu określającego zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa śląskiego udzielone mogą być dotacje celowe na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlane przy zabytkach, wpisanych do rejestru zabytków z budżetu Województwa Śląskiego. Celem udzielania dotacji jest wspieranie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego województwa śląskiego. Formalnej oceny złożonych wniosków dokonuje Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zaplanowane w podrozdziale 7.3. zadania będą możliwe do wykonania od momentu przyjęcia uchwałą przez Radę Gminy niniejszego Programu do końca 2027 r.

Wdrażanie zadań odbędzie się w miarę dostępnych środków i nakładów pracy. Ich realizacja możliwa będzie poprzez zabezpieczenie określonych środków w budżecie gminy. Zadania inwestycyjne dotyczące ochrony zabytków (zabytków będących we własności gminy) powinny być wprowadzone do wieloletniego programu inwestycyjnego gminy. Wyznaczone w Programie zadania powinny być również uwzględnione w innych dokumentach strategicznych i planistycznych gminy. Część wyznaczonych zadań realizowana będzie przez specjalistów w postaci podmiotów zewnętrznych, którzy zostaną wybrani jako Wykonawcy w drodze obowiązujących przepisów prawa.

Art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano na możliwość finansowania przez gminy prac przy obiektach zabytkowych: dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Gmina Rędziny posiada Uchwałę nr IX/24/2007 Rady Gminy Rędziny z dnia 31 lipca 2007r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Z budżetu Gminy Rędziny mogą być udzielane dotacje celowe na sfinansowanie prac lub robót budowlanych przy zabytku, jeżeli zabytek ten łącznie spełnia następujące kryteria:

- 1) znajduje się na stałe na obszarze Gminy Rędziny;
 - 2) jest w złym stanie technicznym;
 - 3) posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańców Gminy Rędziny.
- Wnioski o dotację kieruje się do Wójta Gminy Rędziny w terminie do 31 marca roku kalendarzowego.

Gmina Rędziny w 2017, 2018 i 2019r. udzieliła dotacji celowej na wykonanie prac konserwatorskich Rzymsko-Katolickiej Parafii p.w. Św. Otylii w Rędzinach w wysokości 10.000,00zł. w poszczególnych latach. W 2019 r. dotyczyła kontynuacji prac budowlanych oraz dalszą wymianę rynien spadowych i spustowych wraz z obróbką oraz płotków śniegowych na nawach bocznych w Kościele w Rędzinach.

Do najważniejszych zadań w ramach obowiązującego okresu 2024-2027 należy zaliczyć zadania, na które Gmina Rędziny uzyskała dofinansowanie:

1. Modernizacja schodów, balkonu oraz elewacji wejściowej zabytkowego Dworu Wereszczyńskich w którym funkcjonuje Gminne Przedszkole w Kościelcu.
2. Modernizacja instalacji centralnego ogrzewania, wody użytkowej i kotłowni w zabytkowym Dworze Wereszczyńskich w którym funkcjonuje Przedszkole w Kościelcu.
3. Wykonanie robót budowlanych w zakresie docieplenia stropu i izolacji przeciwwilgociowej wraz z remontem piwnicy w zabytkowym Dworze murowanym w Kościelcu.
4. Modernizacja nawierzchni dojazdu na terenie placu zabytkowego Dworu Wereszczyńskich.

Szacuje się, że w ramach zadań własnych Gminy coroczna kwota na finansowanie zadań wskazanych w GPOnZ wyniesie ok. 20 000,00 zł brutto.

Zadania określone w Programie realizowane będą w zdecydowanej większości przez Urząd Gminy Rędziny oraz w mniejszym stopniu w sposób pośredni lub bezpośredni przez pozostałych interesariuszy, do który w sposób szczególny zaliczyć należy:

- szkoły z ternu Gminy Rędziny;
- Parafię p.w. św. Otylii w Rędzinach, ul. Wolności 117, 42-242 Rędziny;
- Gminny Ośrodek Kultury w Rędzinach, ul. Mickiewicza 7, 42-242 Rędziny;
- Starostwo Powiatowe w Częstochowie, ul. Jana III Sobieskiego 9, 42-217 Częstochowa;
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegatura w Częstochowie, ul. Mirowska 8, 42-202 Częstochowa;
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach, ul. Francuska 12, 40-015 Katowice;
- właścicieli obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków;

- instytucje odpowiedzialne za przyznawanie dotacji na zabytki.

Wszelkie uzgodnienia dotyczące zabytków będą prowadzone z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zaprezentowane w niniejszym programie informacje powinny zostać na nowo uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju gminy, programie rewitalizacji oraz innych dokumentach o charakterze strategicznym i planistycznym gminy, w których będzie podejmowana tematyka dziedzictwa kulturowego.

XII. BIBLIOGRAFIA

Literatura:

1. Encyklopedyczny słownik regionu częstochowskiego, B. Snoch, S. Podobiński, 2000 r., Wyd. WSP.
2. Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Warszawa 2009 r., Wyd. Naukowe PWN.
3. Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Warszawa 2009 r., Wyd. Naukowe PWN.
4. Mały słownik terminów plastycznych, K. Zwolińska, Z. Malicki, 1993 r., Warszawa, Wyd. Wiedza Powszechna.

Strony internetowe:

www.dane.gov.pl
www.mapy.geoportal.gov.pl
www.wspolrzedne-gps.pl
www.igrek.amzp.pl
www.mapy.amzp.pl
www.maps.arcanum.com
www.rejestr.io
www.maps.mapywig.org
www.niezlomni.com
www.redziny.e-mapa.net
www.bip.redziny.pl
www.redziny.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl
www.zabytek.pl
www.nid.pl
www.mkidn.gov.pl
www.isap.sejm.gov.pl
www.samorzad.nid.pl
www.krkgw.arimr.gov.pl
www.owg.pl
www.wkz.katowice.pl
www.gokredziny.pl

XIII. SPISY

13.1. Spis tabel

Tabela 1. Liczba mieszkańców Gminy Rędziny z podziałem na sołectwa	26
Tabela 2. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych ze względu na określone funkcje	41
Tabela 3. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków	48
Tabela 4. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków	49
Tabela 5. Zabytki ujęte w GEZ z wojewódzkiej ewidencji zabytków	53
Tabela 8. Zabytkowe kapliczki	54
Tabela 10. Parki	55
Tabela 11. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy	62
Tabela 12. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	66

13.2. Spis rycin

Ryc. 1. Gmina Rędziny na tle kraju	23
Ryc. 2. Gmina Rędziny na tle gmin powiatu częstochowskiego	24
Ryc. 3. Przestrzenne rozmieszczenie miejscowości w Gminie Rędziny	25
Ryc. 4. Konin w 1921r.	28
Ryc. 5. Kościelec w 1921r.	29
Ryc. 6. Madalin w 1921r.	29
Ryc. 7. Marianka Rędzińska w 1921r.	30
Ryc. 8. Rędziny w 1921 r.	32
Ryc. 9. Rudniki w 1921r.	33
Ryc. 10. Obszary AZP na terenie Gminy Rędziny	40
Ryc. 11. Etnograficzna mapa Polski	44
Ryc. 12. Herb Gminy Rędziny.....	47
Ryc. 13. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków	50

13.3. Spis wykresów

Wyk. 1. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP	41
Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości.....	42
Wyk. 3. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości.....	52

13.4. Spis fotografii

Fot. 1. Historyczny nagrobek na cmentarzu w Rędzinach z 1907 r.	37
Fot. 2. Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Koninie	53
Fot. 3. Kapliczka p.w. Nieustającej Pomocy w Rędzinach	54
Fot. 4. Park w Koninie.....	55
Fot. 5. Przykład budownictwa mieszkalnego w Rędzinach	56
Fot. 6. Dwór w Kościelcu	59
Fot. 7. Park w Kościelcu	60
Fot. 8. Kościół parafialny pw. św. Otylii w Rędzinach.....	61
Fot. 9. Cmentarz parafialny w Rędzinach	61
Fot. 10. Piece wapiennicze w Rudnikach.....	62

XIV ANEKSY

Załącznik 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa ujęte w gminnej ewidencji zabytków na podstawie Zarządzenia Wójta Gminy Rędziny z dn. 17 października 2019 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres (lokalizacja)	Datowanie	WEZ/Rejestr	Uwagi
1	Konin	budynek szkolny, murowany	ul. Kielecka 37	1922 r.		
2	Konin	park dworski			województwa ewidencja zabytków	brak opracowanej karty GEZ
3	Konin	mogiła wojenna	na terenie parku	1943 r.	województwa ewidencja zabytków	brak opracowanej karty GEZ
4	Kościelec	dom drewniany	ul. Wolności 15	pocz. XX w.		wyłączony z GEZ z dn. 09.03.2021 r.
5	Kościelec	dom drewniany	ul. Wolności 45	pocz. XX w.		wyłączony z GEZ z dn. 09.03.2021 r.
6	Kościelec	dom drewniany	ul. Wolności 46	pocz. XX w.		
7	Kościelec	dom drewniany	ul. Wolności 49	pocz. XX w.		
8	Kościelec	dom drewniany	ul. Wolności 52	przed 1945 r.		
9	Kościelec	dom drewniany	ul. Wolności 54	lata 20. XX w.		wyłączony z GEZ z dn. 09.03.2021 r.
10	Kościelec	dom murowany	ul. Wolności 60	pocz. XX w.		
11	Kościelec	dom murowany	ul. Wolności 62	pocz. XX w.		
12	Kościelec	dom drewniano- murowany	ul. Wolności 75	lata 20. XX w.		
13	Kościelec	dwór murowany	ul. Wolności 90	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/17/78 z dn. 03.03.1960 r. zmienionej z dn. 30.01.1997 r.	
14	Kościelec	park	ul. Wolności 90	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/17/78 z dn. 03.03.1960 r. zmienionej z dn. 30.01.1997 r.	brak opracowanej karty GEZ
15	Rędziny	dom drewniano- murowany	ul. Kościuszki 108	przed 1945 r.		
16	Rędziny	dom drewniany	ul. Kościuszki 137	pocz. XX w.		
17	Rędziny	dom murowany	ul. Kościuszki 142	1943 r.		
18	Rędziny	dom murowany	ul. Kościuszki 145	przed 1945 r.		
19	Rędziny	kaplica p.w. Nieustającej Pomocy	ul. Wolności – przed budynkiem nr 87	XIX w.		
20	Rędziny	dom murowany	ul. Wolności 105	pocz. XX w.		
21	Rędziny	zespół kościoła rzymskokatolickiego	ul. Wolności 117	XIX/XX w.	Wpis do rejestru zabytków pod	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027

		p.w. św. Otylii: kościół			nr A/431/88 z dn. 27.05.1988 r.	
22	Rędziny	zespół kościoła rzymskokatolickiego p.w. św. Otylii: cmentarz	ul. Wolności 117	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/431/88 z dn. 27.05.1988 r.	brak opracowanej karty GEZ
23	Rędziny	budynek plebanii, muruwany	ul. Wolności 117	1907 r.		
24	Rędziny	dom murowany	ul. Wolności 119	pocz. XX w.		
25	Rędziny	dom murowany, ob. przedszkole	ul. Wolności 126	pocz. XX w.		wyłączony z GEZ z dn. 20.03.2020 r.
26	Rędziny	młyn murowany	ul. Wolności 171A	przed 1945 r.		
27	Rudniki	bateria 4 pieców wapienniczych, zespół budowli	ul. Dworcowa 19	1925 r., 1930 r., 1935 r., 1957 r.	wojewódzka ewidencja zabytków	obiekt nie istnieje
28	Rudniki	piec wapienniczy szybowy nr 1	ul. Dworcowa 19	ok.1925 r.	wojewódzka ewidencja zabytków	obiekt nie istnieje
29	Rudniki	piec wapienniczy szybowy nr 2	ul. Dworcowa 19	ok.1930 r.	wojewódzka ewidencja zabytków	obiekt nie istnieje
30	Rudniki	piec wapienniczy szybowy	ul. Dworcowa 19	ok.1900 r.	wojewódzka ewidencja zabytków	obiekt nie istnieje
31	Rudniki	bateria 2 pieców wapienniczych szybowych nr 3 i 4	ul. Dworcowa 19	ok. 1935 r.	wojewódzka ewidencja zabytków	obiekt nie istnieje
32	Rudniki	kapliczka murowana	ul. Częstochowska, między nr 12 i nr 14	pocz. XX w.		
33	Rudniki	dom murowany	ul. Dworcowa 17	lata 30. XX w.		wcześniej błędnie wpisany adres pod ul. Fabryczną
34	Rudniki	dom murowany	ul. Dworcowa 17A	lata 30. XX w.		wcześniej błędnie wpisany adres pod ul. Fabryczną
35	Rudniki	budynek podworski, mieszkalny, murowany	ul. Fabryczna 1	pocz. XX w.		
36	Rudniki	bateria 2 pieców wapienniczych szybowych	ul. Fabryczna	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr A/967/2022 z dn. 27.04.2022 r.	

Źródło: Gminna ewidencja zabytków

Załącznik 2. Nieruchome zabytki archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr w obręb. miejsc.	Nr w AZP	Funkcja obiektu-Kultura/chronologia
1	Konin	85-50	1	27	ślad osadnictwa – epoka kamienia
2	Konin	85-50	2	35	osada – średniowiecze osada – okres nowożytny
3	Konin	85-50	3	36	osada – średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny
4	Konin	85-50	4	37	ślad osadnictwa – średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny
5	Konin	85-50	5	38	osada – późne średniowiecze/okres nowożytny osada – okres nowożytny
6	Konin	85-50	6	39	osada – średniowiecze osada – okres nowożytny
7	Konin	85-50	7	40	osada – średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny
8	Konin	85-50	8	41	osada – średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny
9	Konin	85-50	9	42	osada – średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny
10	Konin	85-50	10	44	osada – średniowiecze
11	Konin	85-50	11	45	osada – średniowiecze
12	Konin	85-50	12	46	osada – okres wpływów rzymskich? (kultura przeworska?) ślad osadnictwa – okres nowożytny
13	Konin	85-50	13	47	ślad osadnictwa – okres prahistoryczny ślad osadnictwa – okres nowożytny
14	Konin	85-50	14	48	osada – okres prahistoryczny osada -okres nowożytny
15	Konin	85-50	15	49	ślad osadnictwa – epoka kamienia ślad osadnictwa – średniowiecze
16	Konin	85-50	16	50	ślad osadnictwa – średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny
17	Konin	85-50	17	51	osada – późne średniowiecze/okres nowożytny
18	Konin	85-50	18	52	ślad osadnictwa – okres prahistoryczny osada -późne średniowiecze/okres nowożytny ślad osadnictwa – okres nowożytny
19	Kościelec	85-49	1	1	cmentarzysko ciałopalne – nieokreślona
20	Kościelec	84-49	2	74	ślad osadnictwa - epoka kamienia
21	Kościelec	84-49	3	75	ślad osadnictwa - okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)
22	Kościelec	84-49	4	76	ślad osadnictwa - okres prahistoryczny ślad osadnictwa - okres nowożytny
23	Rędziny (Okupnicy)	85-49	1	4	ślad osadnictwa – pradzieje
24	Rędziny (Okupnicy)	85-49	2	5	ślad osadnictwa – pradzieje ślad osadnictwa - nieokreślona
25	Rędziny (Okupnicy)	85-49	3	6	ślad osadnictwa – epoka brązu/wczesna epoka żelaza (kultura lużycka) ślad osadnictwa – okres nowożytny
26	Rędziny (Okupnicy)	85-49	4	10	ślad osadnictwa – pradzieje
27	Rędziny (Okupnicy)	85-49	5	11	ślad osadnictwa – pradzieje
28	Rędziny (Okupnicy)	85-49	6	12	ślad osadnictwa – średniowiecze
29	Rędziny (Okupnicy)	85-49	7	13	osada – pradzieje ślad osadnictwa – nieokreślona
30	Rędziny (Okupnicy)	85-49	8	14	osada – pradzieje

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rędziny na lata 2024-2027

31	Rędziny (Okupnicy)	85-49	9	15	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – okres nowożytny
32	Rędziny (Okupnicy)	85-49	10	16	osada – pradzieje
33	Rędziny (Kolonia)	85-49	11	7	osada – pradzieje śląd osadnictwa - średniowiecze
34	Rędziny (Kolonia)	85-49	12	8	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – późne średniowiecze
35	Rędziny (Kolonia)	85-49	13	9	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – okres nowożytny
36	Rędziny (Wyrazów)	85-49	14	17	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – okres nowożytny
37	Rędziny (Wyrazów)	85-49	15	18	osada – średniowiecze śląd osadnictwa – okres nowożytny
38	Rudniki	85-49	1	2	osada – okres nowożytny
39	Rudniki	85-49	2	3	osada – okres nowożytny

Źródło: wojewódzka ewidencja zabytków